

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Bartha Béla dr. jogtanárhoz** (Nagy-Csapó-utca 396.) intézendők.

Ügyeink-, bajainkról s azok orvoslási módjáról.

Irta: **dr. Hajnal István,**
a békés-bánáti ev. ref. egyházmegye világi tanácsbírája.

II.

Ezek után tekintsünk szét egyházi életünk mezején.

Azt hiszem, alapelvül kimondhatjuk, hogy *a milyen a lelkész, olyan a gyülekezet.* Kétségtelen, hogy a lelkésznek, ki a bölcsőtől a sirig kíséri az embert, legtöbb alkalmá és módja van arra hatni s csak tőle függ, hogy hívei helyes és jó irányban haladjanak, mert örülködésük, örvendetes, vagy szomorú, de mindenkor ünneplés alkalommal, olyankor történik, midőn a szív és lélek a mindennapiasság körén fölül emelkedve, a szép és nemes eszmék iránt sokkal fogékonyabb. Ki tagadná, hogy a templomi szószék magasztalát semmi mással nem lehet megközelíteni, annál kevésbé fölülmulni. Ezért van az, hogy a mai — tekintélyt ismerni nem akaró — korban is nagy tiszteletben áll a lelkészi állás, melyhez félve nyúl a legvéresebb száju demagóg is.

Tudják ezt nagyon jól a jó kortesek, a hivatalra, képviselőségre, tisztségre vágyakozók s azért igyekeznek a lelkészek pártolását, actióba lépését megnyerni s így megy bele sok protestáns lelkész a politikai pártküzdelembe, még pedig nem ritkán oly buzgalom és elfogultsággal, mi az igazság kiderítését — a mi a Protestáns Egyház célja — lehetlenné teszi s a testvéri összetartozandóság érzetét — a mi szinte egyik magasztos alapelve Egyházunknak — érvényre jutni nem engedi. Mindaddig, míg a lelkész nem azt keresi mindenhol, mi egyesíti híveit, hanem azt ápolja, a mi elválaszt, egyenetlenséget, viszályt, gyűlölséget kelt; ha oly harcban küzd, melynek fegyvere nem a „Szent Írás“, hanem a korteskedésnek mindenféle neme; szóval, *mindaddig, míg a lelkész a politikai pártéletben — bármely*

párton — vezérszerepet visz, vagy abban tevékeny részt vesz: lehetetlen, hogy összeközösbe ne jöjjön vallás- és erkölcsitanító szent hivatásával. Ezért, de meg azért sem helyeslem én, ha a lelkész országgyűlési képviselő is, mert a pásztnak nyája mellett a helye.

Baj, ha a lelkész nem emelkedik fel hivatásának magasztalára s megelégszik azzal, hogy feendőit gépiesen elvégezi, — a mai időben oly nagyon hangoztatott cura pastoralis mellett pedig csak szép beszédeket tart, a nélkül, hogy azt teljesítené is. Baj, ha a lelkész műveltség és tudomány tekintetében elmarad a rohamosan haladó kortól, illetve szerény anyagi helyzete miatt azzal lépést nem tarthat. Ezek azonban még nem oly nagy bajok, mint midőn erkölcsi szempontból esik a lelkész — csak egy szemernyre is — kifogás alá. Szerintem a lelkésznek, ki azt hirdeti „legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok“, minden tekintetben különb embernek kell lenni, mint más halandónak; csakis úgy lehet nemesítő hatása embertársaira.

Én a régi kor embere vagyok s bár tudom, hogy a külső és a ruha nem teszi az embert, — de őszintén megvallom, hogy a borotvált arcú s reverendás papot jobban szeretem, mint a borotvátlan s a hány, annyiféle öltözetűt.

Vagy más szóval, azt tartom, hogy sok lelkésznek külső megjelenésére is több gondot kellene fordítani s bárhol jelenik is meg a lelkész, lássa meg azt mindenki, hogy olyan férfival áll szemben, ki nemesebb részünknek, lelkünknek gondozásával foglalkozik; ki arra tanít bennünket, hogy higyjünk Istenben, szeressük az Ő alkotását, e szép világot s benne minden embertársunkat; cselekedjünk a jót, tartózkodjunk a rosztól: szerencsénkben el ne bizakodjunk, a megpróbáltatások között ne csüggedjünk; higyjünk, reméljünk egy jobb hazát s benne az erény diadalát s mindenkefelett higyjük azon boldogító tant, hogy e földi

élet után újra együtt leszünk azokkal, kik nekünk itt kedvesek voltak. És ha az első pillanatra felismeri azt, ki őtet ezen magasztos tanokra oktatja: érezze is azonnal, hogy ezen férfiú iránt sokkal nagyobb tisztelettel s hálás szeretettel tartozik viseltetni, mint más embertársa iránt.

Rendkívül nagy baj, ha a lelkész nem hiszi mindazt, a mit tanít, például a Krisztus Istenségéről, a feltámadásról; a protestantismus haladását, fejlődését, az *alapkő* feszegetésében, elmozdításában, vagy elmozdítani akarásában keresi s oly tanokat hirdet, melyek a mi vallásunk elveivel, hitfelekezeti szokásaival, törvényeivel ellenkeznek. Az ilyen fizetésért hazudozó papot egy percig sem kellene tűrni az egyházban, mert az csak képmutató lévén, az egyháznak nemhogy javára, hanem csakis vesztére lehet.

A lelkésznek legmagasztosabb hivatása, hirdetni az Úrnak ígését alkalmas és alkalmatlan időben. Mily lélekemelő csak hallani is, midőn a 74 éves lelkész örömtől sugárzó arccal ezt mondja: boldognak érzem magamat, ha predikálhatok s mily áhitat fogja el az embert, ha azt látja, hogy a 80 éven fölüli püspök maga predikál közrendű embertársa koporsója felett is. Ki vonná kétségbe az ilyen buzgóságtól és lelkesedéstől áthatott lelkész tanításának igen nagy sikerét. Ellenben mily elszomorító látvány az, midőn ifjabb korú lelkész helyett — még jeles s a tanításra kiválóan kínálkozó alkalomkor is — segédlelkész végezi a szent szolgálatot s mily

csüggedtek azon hívek, kiknek csak nagy ritkán van alkalmuk rendes lelkészük egyházi szolgálatát látni és hallani. Mi módon képezhet az ilyen lelkész vallásos, erkölcsös s kötelesség-érző egyháztagokat!? Én sehogy sem tudom helyeselni a jókor elkezdődő káplántartást, s ezt csak akkor tartom megengedhetőnek, midőn a lelkészt betegség gátolja szolgálatában s midőn az egyház buzgó szolgálatában érdemeket szerzett lelkészt az előrehaladott korról együtt járó erőhanyaglás magakímélésére, pihenésre hívja fel.

Ne mondja azt senki, hogy itt vagy ott sok a dolog. Mert ha nem is áll az teljesen, mit egy igen erélyes főispán szájából hallottam, hogy az emberi munkaképességnek nincs határa: de az bizonyos, hogy a hol több a dolog, oda többen is állítottak annak elvégzésére s azt is örömmel látjuk sok alkalommal, úgy a lelkészi, mint a világi pályán is, hogy a lelkesedéssel egybekapcsolt kötelességérzet csudálatraméltó munkásságot képes kifejtteni.

Azt sem helyeslem, hogy nálunk a lelkész predikál vagy imádkozik, templomban vagy a szomorú háznál a halott felett, de a temetőbe nagyon sok helyen nem kíséri ki az elhunytat, mintha nem is érdekelné, hogy hova teszik azt nyugalomra.*

„Nyugalomra“ mondtam és nem örök-

* Jó volna biz az kétségtelenül, de a nagyobb gyülekezetekben, a hol 1—2 lelkész van, abszolúte kivihetetlen. A rendszeren, liturgián kell változtatni s akkor meglesz. Szerk.

TÁRCA.

Emlébeszéd

Zetényi Klobusiczky Pál és Pallai Erzsébet alapítványtevésök százados évfordulóján.

Tartotta *Balogh Ferenc* hittanár 1898 dec. 11-én a debreceni ref. főiskola dísztermében.

Nagytisztelütü Presbyterium!

A keresztyén egyház létrejövételével egyidőben lépett a mívelt emberiség történetébe a szeretetnek cselekvényekben és intézményekben megtestesítése, az első 7 diakonus választásával az áldozó szeretet szervezeti alakot ölt, elve: az erős a gyengébbnek, a nagyobb a kisebbnek, az egészséges a betegnek, a gazdag a szegénynek legyen szolgálatára, segítségére, gyámolítására, megmentésére. A fejlődés folyamatán, hogy ne csak a jelen, hanem a késő jövő is érezze a szeretet mentő erejét, jótékony alapítványok száz és száz alakjában örökíté meg magát a felebarátiság eszméje.

Ily jótékonyági alapítók emlékét ujítja ma fel egyházunk az általa rendezett kegyeleti ünnepélyen, — a történet távesővén visszanezünk egy századra, a mikor első fakadása lett a jó cselekedet azon virágának, melynek gyümölcseit élvezzi a jelen tanuló nemzedék s élvezni fogják utódai.

Az alapítvány első eszméje. Zemplénmegyei

földbirtokos Zetényi Klobusiczky Pál hitvesével Pallai Erzsébettel S.-Patak szomszédságában fekvő Szomotor helységben lakott együtt, szép esendes életnek örvendtek; bizalmas barátok volt a s.-pataki kollegium tudós hittanára, Felső-Öri Fülöp Gábor, 1798 óta az egyházkerület püspöke a ki az előkelő urakkal, épen a Vayakkal is, mint hű elvtársuk, szoros összeköttetésben volt s a budai kánonokhoz megbízásukra az alapvető munkát fordította volt. Klobusiczky 73-ik évéhez ért már, a midőn magához kérte e barátját Patakról, 1797 nov. 19-én közölte vele szíve gondolatát és mivel épen akkor kezének feldagadása miatt maga nem írhatott, barátjára bízta papírra tenni azt. Első eszméje következő volt: Állítsák fel egy kisebb *árvaház* 6 fiú és 6 leány árva számára, kik 4—12 éves korukig neveltessenek, mikor mindkét nemű gyermekek már alkalmazatosok lehetnek vagy mesterségre, vagy szolgálatra menésre, vagy tovább tanulásra. E végre vásárlandó házban helyeztessenek el a fiúk külön felvigyázó gazda, a leányok külön gazdasszony örködése alatt, kik a szülék helyett tisztán tartásukról, ruházatukról, ételök és italukról, iskolába járatásukról és otthoni neveltetésükről gondoskodjanak; állítsák ez intézet *Debrecenben*, minden költség az alaphól fedeztessék, melynek mennyiségét a szükséglet szerint fogja megszabni, csak lássa a tervet részletesen. Az alapító szeretné, ha az intézet még az ő életében lábra kapna, hogy szemlélné sikerét, a halasztás nehezére esnék, sürgeti Fülöp Gábort, írjon Debrecenbe.

nyugalomra, mint a protestáns emberek gyász-jelentésén is igen gyakran olvassuk s protestáns lelkész ajakáról is sokszor halljuk. Szerény felfogásom szerint az „*öröknyugalom*“ a „*feltámadás*“ hitébe ütközik, ezért *nyugalom*, vagy *siri nyugalom* szavak használandók.

Közelebbről egy katolikus temetésen meghatva láttam, hogy az ősz főpap, sáros időben, gyalog vezette a szomorú menetet a temetőbe, bár úri fogat állott rendelkezésére s valóban lélekemelő jelenet volt, midőn a behantolt sírban pihenőtől elbűcsúztatott bennünket, kérte a nyugvó porokra Istennek áldó kegyelmét s buzgó imát mondott az elköltözött lelki üdvéért. Én azt tartom, hogy miután a temetés a sír behantolásával ér véget: egész addig jelen kell annál lenni a lelkésznek s rendkívül jó hatása van a szomorú felekre s a tisztességtevő gyülekezetre is annak, ha szomorú foglalkozása közben lelki atyja mind végig együtt van vele.*

Nem állhatom meg, hogy ki ne térjek itt azon mind inkább terjedő szokásra is, mely szerint halottak napja előestéjén a protestáns sírok is kivilágíttatnak. Tudom, hogy ez a puritán protestáns felfogással ellenkezik; de megvallom, örvendek azon, ha a halottak iránti kegyelet ily

* Szép! de éppen a temetés az, hol a katolikus lelkész munkája a református lelkészével *legkevésbé* hasonlítható össze. A ref. lelkésznek esetről-esetre szónokolni kell s kidolgozott beszéddel előállania. Ellenben a katolikus papnak a formuláre elébe van írva s azt csak gépiesen el kell mondania. Ez roppant különbség!
Szerk.

Az első eszme dajkái a két tiszai ref. püspök levének, Fülöp Gábor és Vecsei Sámuel; utóbbi sógora is volt Fülöp Gábornak. Fülöp Gábor megírta másnap S.-Patakról Vecsei Sámuelnek a történeteket.

A 60 éves, épen akkor beteges Vecsei püspök (1797 nov. 26), h.-bőszörményi lelkész, nem lakván Debrecenben, azonnal írt Domokos Lajoshoz, a debreceni egyház főgondnokához, ki elsőrangú tekintély volt azon időben. Szépen rajzolja a lelkére tett hatást eképen: „Hálákat adok a jó Istennek, hogy édes hazám árváinak szolgálatot tehetek, mert a mint a (Klobusiczki) intézet természete hozza magával, az leginkább debreceni árváknak fog használni.“ Együttal kéri Domokost, értekezzenek a szent ekklesia előjáróival, melléklí a vett levelet, kéri a tanácskozás eredményéről magát értesítenni, hogy írhasson sógorához, mert mindketten „nagy lépésekkel megyünk a sír felé“. Sőt említi, hogy Klobusiczki Pálné is írt hozzá; abból látom, — írta — hogy a collegiumunk iránti esdeklésem sem lesz sikertelen, „két jó lélek“-nek nevezé az alapítani akarókat. Látszik, hogy a feleség is indítatva lett együtt érzett férjével. A szomotori két jó lélek várta az egyház válaszáat; nekik az Isten gyermekeket nem adott, de vannak árva gyermekek, azok gondját vegyék fel, ez a szép keresztyén eszme volt irányzójuk.

A debreceni egyház presbyteriuma 1797 december 4-re elkészíté a tervet végrendelet alakjában, az idők és viszonyok tekintetbe vételével. A tervben erősen

módon is ébren tartatik és fokoztatik. Szép is, helyes is, ha van egy nap, melyről mindenkor tudjuk, hogy az azokról való megemlékezés napja, kik nekünk kedvesek voltak, kiket jóltevőinkül tisztelünk s mely napon, sirjoknak tőlünk telhető felékesítése által is, bizonyosságot kívánunk tenni irántuk való tiszteletünk és szeretetünkről. Ezen szép és kétségkívül vallásos érzületből eredő s azt fokozó kegyeletes szokás terjedését egészen a nép kedélyére biznám s csak örvideni tudnék, ha az általánosn etterjedne.

Nem tudom helyeselni, hogy nagy egyházaink kezdenek *lelkészi irodákat* berendezni nem is káplán hivatalnokokkal s a lelkészek szép keveset ériüköznek a néppel, az *irodatiszt* urak végezvén a hivatalos teendőket.

Régebben a lelkészi irodát *tanuló-szobának* hívták, melybe tisztelettel s áhitattal lépett be mindenki; a nagy egyház lelkészének pedig száz és ezer alkalma volt a sok ügyes-bajos emberrel ériüközni s a cura partoralist a legkiterjedtebb mértékben gyakorolni.

A lelkész munkáját szerintem a tanító van hivatva első sorban támogatni s itt azt látjuk, hogy legtöbb helyen tanító és lelkész hadilábon állanak egymással s igyekeznek egymásnak minél több kellemellenséget szerezni. Ezen kívül a minden tiszteletre érdemes tanítói karban is szép számmal vannak, kik műveltség s tudomány tekintetében nem ütik meg a kellő mértéket s közöttük is sokan vannak, kik jóval túl az elégen

hangsúlyozzák, hogy az alapítvány a debreceni presbyterium hűséges kezelése alatt álljon, senki által és soha más végre ne fordíttassék, se más árva-alaphoz, vagy árvaházhoz ne csatoltassék, mindenkor a presbyterium igazgatása és a tiszántúli egyházkerület felügyelete alatt maradjon, mert már egyszer Budára, az államkormány hatósága alá akarták vinni minden alapítványunkat, alig tarthattuk meg, tehát más kezelése alá adható ne legyen. Továbbá Zemplén-, Borsod- és Biharmegyéből vegyen fel a presbyterium árvákat és Debrecenből is illendő számmal. Csecsemő árva is vehető fel. Az árváknak öltözete, könyvei, sőt gyógyíttatásuk is az alaphoz teljék ki. A vérszerinti rokon árvákat elsőség illesse. Együtt lakásra ház nincs (tehát elejtik az árvaház gondolatát), a felvetteket egyenként helyezzenek el jó embereknél. Az alaptőke a két alapító halála után adassék ki készpénzben. Az első eszme tehát módosuláson ment át.

Az *alapítólevél*. Domokos Lajos írt levelet (1798 december 17) az „öregszer állapotban“ levő Klobusiczky Pálhoz Szomotorra, tudatván, hogy a „fényes fundatio“ tervezete Óri Fülöp útján elküldetett, az egyház pedig mielőbb megállapodásukról értesülést nyer, azonnal küldöttséget fog indítani Szomotorra. Sajátkezüleg válaszol erre Klobusiczky (1798 dec. 24), hogy hitvesével együtt „egész állandósággal és megnyugvással“ vannak szándékuk valósitására nézve, a jövő év január hó végén szívesen elvárja az egyház küldötteit, velök megbeszél

szenvedélyesen politizálnak s rabjai a legközönsegebb emberi szenvedélynek.

Kétségkívül a világi elemnek is buzgón kellene támogatni a lelkész munkáját De az intelligentiának nagy részét az alkotmányos élet s a minden téren való társulási tevékenység, a korteskedés, a megélhetés utáni lázas törekvés annyira elfoglalja, hogy tiszteletbeli s — mint egy kitünő öreg lelkészünk szokta mondani — az önértet kasszájából fizetett munkát végezni sem ideje, sem kedve.

A kevésbé intelligens ember segítségének a lelkész — mint mostanában többször tapasztaltuk — nem sok hasznát veszi.

A *kegyes nő*kkal való evangélizálást pedig *butító rendszernek* tartom.

Bizony az egyházi és vallásos élet virágoztatásának óriási munkája *csaknem egészen* a lelkészek vállaira nehezedik s *azt csakis ők képesek jól elvégezni*, mások csak kontárok azon munkakörben.*

De az feltétlenül szükséges, hogy az intelligens világi elem, becsületos és tisztességes magaviseletével, példaadásával, különösen a lelkész iránti tiszteletteljes magatartásával, segítse elő a lelkész munkáját.

Ugyde ezt az intelligencia csak olyan lelkész irányában teszi meg, ki azt lelkészi és társadalmi

* Ime tehát ezt nemesak mi papok hangoztattuk eleitől fogva, hanem mondják közéletünk *legjelesebb* világi tagjai is. Szerk.

böven mindent, s az alapítólevelet kezökbe adja. Az egyház küldöttei Simonfi Sámuel senator és Gál András predikátor elutaztak Szomotorra, átvették az alapítólevelet, mely kelt Sátoralja-Ujhelyen 1798 március 9-én, ellátva hét peeséttel, az alapítónak és hitvesének eredeti aláírásával; tartalma: rendelnek 12,000 rh. forintot ref. árva gyermekek tartására és neveltetésére, a tőke az alapítók halála után fizettetik ki, de akkor mindjárt, a debreceni hely. hitv. ekklesia presbyteriumának, — egyedül ez kezelje, árvák mindenkor tizen legyenek, a tehetségesebb tanulók 12 éves koruk után is élvezzék a segélyt; legyen évenként választandó felügyelőjük stb.

A gyengülő aggastyánra nem sokára elkövetkezett az élet vége, meghalt 76 éves korában, 1800-ban október 18., de mint sírtábláján írva áll: „Él ő a halandók közt hírében s nevében, el sok kegyes jótéteményében“ szeretete jeléül hátramaraolt özvegye „szíve felének“ haladatósan emelt oszlopot.

A Klobusiczky-család ősi fészke Trencsénmegyében volt Hunyadi János idejében; egy áruk: András, 1655-ben zempléni birtokreszén települt meg a zetényi kastélyban, ez ág hordja a zetényi előnevet. Egyik utód Zemplénben alispán is volt, egy másik meg (György) 1729 óta haláláig a debreceni kerületi tábla ülnöke volt.

Az *özvegy*. A gyász-év elteltése után az özvegy Pallai Erzsébet levélben értesítette a tiszántúli egyházkerületet, miszerint noha csak az ő halála után kellene kezdeni a jótéteményezést, magában azonban elvégezte,

viselkedése folytán megérdemli. És hogy meg is teszi: a gyakori példák tanúsítják s örömmel és büszkeséggel látjuk, hogy lelkészeink túlnyomóan nagy része a tisztelet és szeretet igen magas fokán áll minden rendű és rangú polgártársuk előtt.

Tekintsünk szét magunk körül s a távolban is; bizonynyal azt tapasztaljuk, hogy a hol a lelkész művelt, tanult, vallásos érületű s apostoli buzgóságú, ott a nép, dacára a reá ezer felől ható kártékony befolyásnak, nem hanyatlik vallásos és erkölcsi tekintetben, hanem inkább előre megy, megbecsüli vezetőit, tiszteli és virágoztatja nemesebb célú intézményeit. A mely gyülekezet kebelében pedig baj van: ott nem sok keresés után megtaláljuk a lelkész hanyagságát, erélytelenségét, tudatlanságát, tapintatlan, ügyetlen, éretlen eljárását, illetve ezek valamelyikét.

Szóval, mint már mondtam, a *milyen a lelkész, olyan a gyülekezet*.

Vétkezнем azonban az igazság ellen, ha egyedül csak a lelkészek hibáját látnám meg s elhallgatnám a bajok forrásait, ha azok más-hol, különösen felsőbb hatóságok körében is feltalálhatók.

És én szerencsétlenségnek tartom, hogy a lelkészi pályát nem tudjuk vonzóbbá tenni a műveltebb, előkelőbb családok fiai s a kitünőbb tanuló ifjak részére. Ha ezt megtehetnők, ezzel is emelnők a lelkészi állás tekintélyét s hatásosabbá tennők munkáját. És miért ne tehetnők meg, ha a szent ügy érdeke úgy kívánja.

hogy az alapítvány felének kamatát, 360 rh. forintot, fizetni fogja életében, a pénzt meg is küldette Vajai Vay József főgondnok által, s ha ő nem találta Zemplénmegyéből felvehető árvákat, a debreceni egyház vegyen ilyeneket fel, halála után pedig az egyház vegyen fel, a kerület pedig erősítse meg. Tehát már életében kívánta látni a megkezdődést. A kerület áttette elintézés végett a levelet az egyházhoz. Egy év múlva újra megjött a kamat, az egyház felhívta a tanárkart árvák ajánlására s az első felügyelőt ki is nevezte. Megérkezett a 3-ik évi kamat is (1803). A következő évben Benedek Mihálylyal, debreceni lelkésszel s kerületi főjegyzővel kezdte meg az özvegy a levelezést, azon szándékát fejezvé ki, hogy fél árvákat nem kíván részesíttetni, ha anyja képes eltartani; sőt később (1806) gondolóra vevén élete rövid napjait és gyengélkedését, az alapítványtőke *felét* megfizette, az egyház küldöttei: Diószegi Sámuel lelkész és Sárosvári Pál tanár, átvették (1805 május) a 6000 rh. forintot. Míg ő él — szólt a nemes özvegy — növekedjék a tőke, s ne osztassék ki a kamat, halála után bővelben ki fog tetszeni akarata; szeretné, ha az árvák számára benn a collegiumban építenének szobákat.

Vecsei Sámuel halála (1806) után Benedek Mihály választott püspökké, ő és Szombati István főbíró (szinte nagy jótéteménye a szegény tanulóknak) a már befolyt tőke jövedelme erejéig elrendelték az árvák felvételét (1807), kikérvén hihetőleg az özvegy beleegyezését, mert Sárospatakról, tehát Zemplénmegyéből is vettek fel; de indí-

De ha ezt el akarjuk érni, akkor nem szabad jó írású cipész- vagy kádárlegény által is könnyen elérhető irtó állás fizetésénél is kevesebb díjazással ellátott lelkészi állásokat szerveznünk.

Felteszem azon kérdést is, hogy helyes-e a mai óriási gyorsasággal haladó s minden téren igen magas követelményekkel előálló korban, hogy minden egyházkerület tart theologiai intézetet. Szerény nézetem szerint helyesebb volna, ha az anyagi és szellemi erőt két-három helyre összpontosítván, kevés számú theologusaink részére mintaszerű papnöveldeket állítanánk; az internatusokat pedig úgy rendeznők be, hogy azok által a hazuról hozott kevesebb műveltség bőven kipótolható legyen.

Szász Domokos püspök úrnak halhatatlan érdeme lesz, hogy a nagy-enyedi collegiumot beolvasztotta a kolozsvári papnöveldebe; nem nagy baj reá nézve, ha ezért szülővárosa excommunicálta; majd állít neki maradandó emléket a jövő nemzedék, melynek lelki gondozását magasabb műveltségű lelkészek kezébe tette le.

A lutheránus testvérektől is tanulhatnánk, kik három theologiai intézetüket, a múlt iránti igen tiszteletreméltó kegyeletnek elébe tévén a jelen igényeit s a jövő követelményeit, egyesíteni kívánják.

A budapesti és kolozsvári m. kir. egyetemekkel ha nem is kapcsolatba hozandó, de legalább egy fővárosban székelő s azok művelő hatását igen könnyen igénybe vehető kálvinista

theologiai fakultások és a tanárképző-intézettel ellátott debreceni kálvinista egyetem elegendő számú lelkészeket és tanárokat képezhetne a magyar kálvinista egyház részére. Ezekben a kitünően berendezendő theologiai intézetekben legfőbb gondot kellene fordítani az *igazi kálvinista vallás* tanítására s *valódi protestáns jellemek képezésére*. Nem *ev. ref.*, hanem *igaz kálvinista vallású és meggyőződésű vezetők és oktatók kellenek nekünk*. Addig is, míg ez elkövetkeznék, sietnünk kell a kálvinista tanárképző-intézet felállításával; könnyű átlátni, hogy ez reánk nézve *életkérdés*.

Kitünően képzett theologusainkat, ha igazságos szigorral kezelt vizsgálataikat letették s a lelkészi qualificatiót, például két évi gyakorlat után, kellőleg megszerezték, *nem kell osztályba sorozni*, előhaladásuknak útját akadályozni, ellenkezőleg módot és alkalmat kell nyújtani a kitünő ifjai tehetség érvényesülésére s ez által is lehetővé kell tenni azt, hogy a kitünő szellemi erők ezen magasabb lelkészi pályára megnyereszenek. Ismeretes Méltóságod előtt azon *poétikus* nézetem, mely szerint az egyházaknak lelkészi fizetések szerinti osztályozását, elébb valóságát, helyeselni nem tudom s nem kívánok olyan tudatot beoltani a kálvinista gyülekezet s annak tagjai lelkébe, hogy ha pár száz forinttal több fizetést adhat lelkészének azért már elébb való egyház s így különb lelkészt érdemel, mint a kevesebb számú s ezért kevesebb lelkészi fizetést

totta őket a felvételre Szilágyi Gábor theologiai elhalt tanár árvája iránti kegyes jóakarát. Így, bár nem rendszeresen, 3-4 árva néha élvezte a jótéteményt, kivált hogy rokon is jelentkezett; 1816-ban azonban az ösztöndíj megszűnt, a francia nagy háborúk folytán beállott pénzértékvesztés (devaluatio) miatt nagy esorbulás esett a tőkében, az egyház tehát a kamatokat csnpán a tőke helyreállítására és növesztésére rendelte fordítani.

Az alapítónő halála. A leghosszabb földi életnek is eljő a vége. Szép hosszú élettel ajándékozta meg Pallai Erzsébetet az élet Úra. Született volt 1735-ben, férjhez ment 17 éves korában, férjével boldog házasságban élt 48 évet, özvegyiségben töltött — mely idő alatt magát árvának címezte — 23 évet, utolsó éveiben elvesztette látó képességét, meghalt 88-ik életében; hamvai a férjé mellett nyugosznak, az általok épített szomatori díszes templom alatti sírboltban. Az előteremben két márványtábla jelzi a bemenőknek a nemeslelkű alapítók emlékét verses felirattal. A baloldali márványtáblán a hitves vesztése van esetelve. A jobboldali tábla az elhunyt nő lelki képét tünteti elő. A sorok szerint a „mai ember Pallai Erzsébettől megtanulhatja, mint lehetnek áldottak hamvai“, mert „a vallás, tudomány s a szegény szózatja és könyve e sírboltot hálával áthatja“. Halála 1823-ban, február 10. következett be.*

* Tiszt. Nagy Károly szomatori ref. lelkész úr volt szives anyakönyvi és egyéb adatot nyújtani felkérésem folytán, 1898 nov. 17. kelt levelében.

Vecsei püspök sejtelve valóra vált, Pallai Erzsébet végrendeletében, melyet még 1803 jan. 3-án tett, s Őri Fülöp Gábor püspök előttemezett, a férjével együtt hagyott 12,000 rh. forinton felül és kívül még 8000 rh. furintot rendelt a debreceni collegiumban tanuló ifjak nevelésére, nem kötvén élvezetét az árvákhoz, hanem a jó előmenetelhez, tanulási szorgalomhoz és szegény sorshoz.

A mint értesült a gyászról a presbyterium, kegyeletesen elrendelte, hogy Debrecenben is tartassék a jötevő asszonyra emlékeztető halotti temetés, mert megérdemli azt, de ez alkalommal említettessenek fel minden más nevezetes jötevők is, az énekkar működjek és halotti beszéd (oratio) tartassék az új tanteremben (Egyházi jkönyv 1824 febr. 8). Imé, nem most tartatik először kegyeleti ünnepély az egyház által. Most is részt vesz a főiskolai énekkar, hiszen ennek tagjai közül is egyik-másik részesült az alapítók jótéteményében, most is a collegium legdiszesb termében folyik az le. Így érintkeznek a hála szép erényei évtizedek múlva is. Egyház, főiskola, tanuló ifjuság hármias élő és halhatatlan testülete tesz bizonyosságot, hogy a mivelt keblek melegágyában a szeretet magvai időnként hála és emlékezet virágaivá fakadnak és illatoznak.

(Folyt. köv.)

adható gyülekezet; de igenis azt hiszem és vallom, *hogy az egyház célja és rendeltetése kis és nagy gyülekezetben egyforma magasztos és szent és semmi esetre sem anyagiak szerint mérlegelendő s annak vezetése, igazgatása, mindenütt egyforma bölcseséget és buzgóságot igényel.* Ezen megingathatlan nézetemtől áthatva, *törvényeinknek lelkész-minősítési s egyház-osztályozási részét, úgy a kitünő szellemi tehetségek érvényesülhetése, mint az egyház rendeltetése felőli igaz kálvinista nézet általánossá tétele szempontjából, eltör- lendőnek tartom.*

Ezeket hangoztattam én gyarló szavammal az 1892. év március 12-én tartott zsinati értekezleten is, hol a kitünő theologusok képzésén, a lelkészek s egyházak osztályozásának eltörlésén kívül azt is hangsúlyoztam, hogy az egyháznak kötelessége oly díjazással ellátni minden lelkészét, hogy anyagi nagyobb gond nélkül, nyugodtan s meglegedetten folytathassa magasztos hivatala teendőinek végezését.

Szász Károly és Szász Domokos püspök urak, ő méltóságai, azt mondták akkor nekem, hogy idealista vagyok, de mindenben igazam van, úgy kellene annak lenni. Én pedig azt mondom, hogy az igazságot mindenben érvényesíteni kell. Tudom, hogy ez egyszerre lehetetlen de oda kell törekedni, hogy ez eléressék s mellék tekintetek ne zavarják haladásunk útját.

TANÜGY.

A középiskolai felügyelő látogatása a debreceni főiskola gymnasiumában.

Dóczy Imre, gymn. felügyelő f. hó 5–10 napjain tartotta hivatalos látogatását a debreceni főgymnasiumban s látogatásának eredményét a tanári kar e hó 12-én tartott értekezletén adta elő.

Az értekezleten mindenekelőtt Sinka Sándor igazgató s értekezleti elnök üdvözölte a felügyelőt melegen, szívből.

A felügyelő beszédében először is kijelenté, hogy szeretettel jött az intézetbe, melyhez multja köti, s ha haladást lát benne, az neki öröme, ha hiányt és hibát, az fájdalma, s mikor mindezekre rámutat, teszi azt az ügy iránti legmelegebb érdeklődésből sine ira et studio et odio. Lelki örömmel konstatalta, hogy niveaujáról nemesak alább nem szállott az intézet, hanem a színvonalon folyton megáll sőt emelkedik úgy, hogy teljesen hü nagy multjához és méltó ama vezérszerepre, a mit egyházkerületünkben vinni hivatva van, s a mit elér úgy extensiv, mint intensiv fejlettségével, valamint gyűjteményeivel, általán saját szellemi erejével.

Hangoztatta, hogy sok olyat mond, a mit régen tudott, de kötelességének tartja mégis elmondani mostani hivatalos minőségében, hogy megszívlelje a fentartó-testület. A mi fogyatkozásokat talált erkölcsi és szellemi tekintetben, azt nagy részben a növendékek abnormis

létszámának tudja be. Elismerésre méltó az az óriási erőfeszítés, melyet a tanári kar kifejt, hogy az intézet erkölcsi és szellemi színvonalát fentartsa, sőt emelje. Fájdalommal emlékezett meg azonban a tanintézet külső berendezéséről. Látta, tudta ezt eddig is, de most, hogy több hasonintézetet alkalma van gyakrabban látni, a hiány e részben annál szembeötlőbb, valóban kirívó. Ismerve a helyzetet, el sem tudja képzelni azt az időt, a mikor oda jut a külső rendet, csint, tisztaságot illetőleg a debreceni gymnasium, a hol vannak már, pl. a kerület legtöbb gymnasiumai. Ezekben a tantermek igazán a tanítás templomai, míg náluk a fejlettebb kor követelményeinek távolról sem felelnek meg. Némi haladást tapasztalt mégis a tantermeken kívüli külső tisztaságot és rendet illetőleg. Megnézte a bentlakást is, melyben egészséges, tiszta levegőt talált, a mi a gondozásra és felügyeletre vall.

A berendezésnél, első sorban a tantermekre hívta fel a tanári kar figyelmét, azután az iskola felszerelésére s a szemléltető eszközök és gyűjtemények kezdetleges, hiányos voltára, végül a könyvtár gyarapítására, mely úgy, a mint van, csakis a magyar nyelv, irodalom, történelem és philosophia körében szolgálhat a tanári testület önképzésére. egyebekben fogyatékos és a hasonnemű intézetek könyvtáraihoz nem mérhető. Kivánatos, hogy a könyvtári dotációból a legközelebbi évek alatt a classica-philologia, német nyelv, irodalom és földrajz körébe eső tudományos művek rendeltessenek meg.

Elismeréssel emelte ki a felügyelő a főgymn. egy-séges szellemű vezetését. Az igazgatói tiszt úgy van betöltve, hogy az a tanintézet előhaladására minden irányban garantiát nyújt. Ez meglátszik az iskola egész működésén, így pl. a tanításban meg van a kellő egyöntetűség úgy, hogy a párhuzamos osztályok is valóban parallel vezetettek.

A tárgybeosztás és órarend teljesen megfelel a paedagógia kívánalmainak, mely utóbbit különösen azért tartja kiemelendőnek, mert az egész kerületben egyetlen intézetben sincs az órarend annyira a tanügyi követelményeknek megfelelően összeállítva, mint itt. Hangsúlyozta azonban, hogy több tanárnak heti 20 órával való megterhelhetését az itteni rendkívüli osztály-létszám mellett, oly türehtelen állapotnak tartja, melyen minél-előbb segíteni kell, miért is, a mint azt már a kerület elhatározta, a tanerők száma szaporítandó. Örömet fejezte ki alfelett, hogy a tanári kar módszeres értekezleteket tart.

A tanórákon tett látogatásai alkalmával általánosságban kellő fegyelmet és rendet talált, már amennyiben ez utóbbit a zsúfolt tantermekben el lehet érni. De sok rossz tankönyvet látott, a mit irtani kell. A lecke-felmondás is korlátozandó és fősúly az értelmes előadásra fektetendő. Az írásbeli dolgozatok megfelelő mennyiségűek s mindeniken gond, tisztaság és kellő rend mutatkozik.

Általánosságban és főbb vonásokban körülbelől ezeket mondotta a gymn. felügyelő, mely után részletesen adta elő az ő lelkiismeretességével, őszinteségével, de finom tapintatával az egyes tantárgyak tanítására vonatkozó nagybecsű és tanulságos észleleteit és tapasztalatait. Egyik-másik tanárnak és az igazgatónak némely megjegyzések illető felvilágosításai után legvégül Sinka Sándor igazgató mondott szíves köszönetet Dóczyinak fáradozásaiért s a tanári kar helyeslésétől és eljenzésétől kísérve kérte, hogy az eddigi bizalmat és jóakaratot tartsa meg továbbra is az intézet és a tanári kar irányában.

S. Sz. J.

A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület tankönyvek kiadására vonatkozó szabályzata.

1. Tankönyvek íratását, úgyszintén a már forgalomban lévők átdolgozását a közgyűlés határozza el, s e határozatot a központi bizottság hajtja végre.

2. A közgyűlés a szükséges tankönyv készítésére vagy pályázatot hirdet, vagy, ha úgy látja jónak, megbízás útján gondoskodik elkészítéséről.

3. Ha a tankönyv íratása megbízás útján történik, az esetben a közgyűlés azonnal kinevezi a megbízott tagot.

4. Javaslatokat a tankönyvek íratására, átdolgozására, esetleg javítására a központi bizottság készít és terjeszt a közgyűlés elé.

5. A központi bizottság határozza meg a munka terjedelmét és tervezetét, akár pályázat, akár megbízás útján történik annak íratása.

6. A központi bizottság állapítja meg a pályázat szövegét és határidejét.

7. A központi bizottság gondoskodik a beadott művek megbíráltatásáról. Bírálóul rendszeren egy szakértőt kér föl. A bírálati tiszteletdíj, a munka terjedelméhez képest 40 koronától 100-ig terjedhet, s mindenkor a bíráló fölkérése előtt állapítandó meg. A bírálatot a központi bizottság közli a szerzővel, hogy reá észrevételeit megtehesse. Szükség esetén másik szakértő felülbírálatát is kikéri, mely esetben az első bírálati díjjal egyenlő díj állapítandó meg. A bírálok tiszteletdíjait, valamint az állami approbatio díját is mindenkor az egyesület fizeti.

8. A központi bizottság eszközli a megbírált s a bírálat alapján általa elfogadott művek kinyomatását s batározza meg a nyomtatandó példányok számát. A mű correctióját maga a szerző köteles végezni.

9. A központi bizottság állapítja meg a szerzők tiszteletdíját. A tiszteletdíj nyomtatott ívenként 40 koronánál kisebb és 100 nál nagyobb nem lehet. A második és következő kiadásokért a szerzőt, ha a mű változatlanul marad, az első tiszteletdíj 50%-a, ha pedig átdolgozás alá esik, 75%-a illeti.

10. A második és következő kiadások alkalmával a központi bizottság által szükségesnek ítélt módosításokat a szerző köteles megtenni, különben az egyesület a szerző tiszteletdíja terhére az átdolgozást mással végezteti.

11. A központi bizottság szabja meg az átdolgozók és javítók munkadíját is. E munkadíj azon örökségi részszelet együtt, melyet az író törvényes jogutódainak, mint az írói tulajdonjog öröklőinek fizetni kell és a mely az első kiadás tiszteletdíjának 25%-jé teszi, nem haladhatja túl a fentebb említett 50, illetve 75%-ot.

12. A szerzői, átdolgozói és javítói díjak a mű kinyomatása és raktározása után fizetendők.

13. Az egyesület kiadásában megjelent műveket a szerzők sem a második, sem a későbbi kiadások alkalmával el nem adhatják, kivéven, ha a közgyűlés a rendelkezési jogot nekik visszabocsátja.

14. A központi bizottság szabja meg a kiadott könyvek árát s ugyan ez gondoskodik a könyvek forgalomba bocsátásáról.

15. A tiszántúli ev. ref. egyházkerület fölkérteik, hogy az egyesület kiadásában megjelenendő tankönyveket az egyesület teljes biztosítékot nyújtó irálata alapján újabb bírálat nélkül használatra fogadja el.

Debrecen, 1898 decz. 3.

A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület központi bizottsága.

KÖNYVISMERTETÉS.

M u t a t v á n y

Rácz Károly „A pozsonyi Vértörvénytörvények áldozatai 1674-ben” című könyve II-ik füzetéből.

583. *Szendrei György*, balogi református lelkipásztor és esperes. Született 1626-ban; elsőben tállyai lelkész s 1668-tól fogva esperes is, az egyetemes idézéskor pedig balogi lelkipásztor volt. Igen állhatatos szolgája a Jézus Krisztusnak, ki állhatatosságát s Ura iránti hűségét élte utolsó percéig megtartotta. Hű volt mind halálig és szenvedései után megnyerte a vértanui koronát! A pozsonyi vértörvénytörvények által halálra és minden javainak elvesztésére ítéltetvén 1674. április 4-én: fogságra vitetett Kapuvárra; de ott bármint kizoztatott, fogságában soha semmi legkisebb jelét sem adta ingatlanságának. A Dávid Zoltárait, melyeket könyv nélkül tudott, énekelgette. Majd 1675. május havában Kapuvárról elhurcoltatván s a hazából kivitetvén, Bukkárban 50 év óta nem tisztított büzhödt börtönbe dobatott, hol kínzói 39 napig sanyargatták, azután valami magánhajlékba vitték; de 1676. február 13-án (a mikor már a tényleg gályán szenvedett lelkészársai szabadok valának), ismét előbbi dögleletes börtönébe kénytelenítettett visszatérni és várni, míg szenvedésének napjai megszámláltnak és a szabadításra való segedelem meg fog érkezni; meg is érkezett az a halálban, melynek előpostái, a betegségek a halál révébe helyeztették őt. Midőn már beszélni nem tudott, a vérengző poroszlok durva kezei által megragadtattott, lépesökön, fákön, köveken keresztül kiméletlenül vonszoltattott s oly szűk nyíláson dobatott be a tömlöcbe, hogy testéről a bőr lehorzsolódott s belőle a vér kiserkedezett. 1676. február 19-én a többi foglyok bementek a szegény *Szendrei* látogatására, hogy sebeit valami gyógyszerrel enyhítsék: de nagy esudákozásokra nem mozdult, kémelegtetek, de a lélek már elhagyta porsátorát. Kiszzenvedett! . . . „*Es mikor megnyitotta volna a Bárány az ötödik pecsétet: látám egy oltár alatt azoknak lelkeket, kik megölettetek vala az Istennek beszédeért és a bizonygátételért, a melyet oltalmaznak vala. Kiáltnak vala pedig nagy szóval, mondván: Uram, ki szent és igaz vagy! meddig nem téssz ítéletet és nem állasz boszút a mi vérünkért azokon, a kik laknak a földön? Akkor adának azoknak egyenként fehér ruhák és modaték nekik, hogy még egy kevés ideig nyugodnának, míg bételjesedik az ő szolgatársaiknak és atyjok fiainak számai, kiknek meg kell öletniök, mint ők is megölettek*” Jelen. 6, 9—11. vers.

Holttestét a tömlöcből kivívén koporsó nélkül a földbe ásták el! Egyéb vigasztaló elmékedések közt a következő versekkel is erősíté Szendrei, a maga halálra készülő lelkét (énekelhető a XXXVI-dik zsoltár nótájára):

1. Életemnek végestvéjén
Irgalmadból könyörülvén
Rajtam, erősíts Uram!
Ha nyelvemet a fájdalom
Megnémítja, s hideg arcom,
Kérlek segítj harcokban!
Ha hallásom elhagy, s szívem
Kihül, oh oktasson engem
Igdre a Szent Lélek.
A halál árnyéka völgyén,
Világoddal hints fényt felém,
Oh reménye lelkemnek!

2. Az üdv útja csak a benned
Való hit és nem engeded,

Hogy lelkem elesüggedjen.
Hagyj, benned bizva, meghalnom.
Bűnt ne tudjak, s el ne hagyjon,
Bocsánatot s reményem.
Ha e börtönben halok meg
Óleld kebledre lelkemet,
Elveszni ne engedjed:
A Sátán örök halálra
Kárhoztat, mert megbántotta
Sok bűnöm Isten met.

3. Véred harmatját hintsd reám,
Bűnöm szennyjét eltisztítván,
Add meg idvességemet:
Tekintve szenvedésidre,
Halálodra, sebeidre,
Elnézed sok bűnömet.
Kéked sebeim gyógyírja,
Halálod éltet gyógyítja,
S érdemed vétkeimet.
Te üdvajtvá tétetél.
Igy hiszek! Te enyim lettél,
Legyen enyim életed!

4. Ha innen elszólítsz gyorsan
Tied vagyok élve s holtan.
Krisztus! jövel mielebb!

584. **Szendrei Márton**, harmaci református lelkipásztor. 75 éves aggastyán, Krisztusnak erényes életben megőszült szolgája, ki 42 éven át szolgált Magyarország különböző református gyülekezeteiben és épen Diósgyőrön is. Megidézttetvén a pozsonyi vértörvényszék elé, ott megjelent és kiváló alhatatosságot mutatott, mit mind végig meg is tartott; ezért több tisztársaival együtt fej- és jószágvesztésre ítéltetett. Május 30-án az érsek Szelepcsényi, a maga palotájába hivatván, így szóla hozzá: „Te öreg, te vén! akarsz-e aláírni a tétvénynék?” „Nem, — úgymond az öreg Szendrei — mert hogy ha eddig szolgáltam a Krisztusnak, ez öregségemben sem akarom azt elhagyni!” Elvitetett Kapuvárra, hol láncra veretett, börtönbe vettetett, de fogságában a kísértéseket szilárdan tűrte s győzte meg. Egészsége a börtönben megrongálódott, súlyos betegségbe esett, minek folytán meghalt ott a kapuvári börtönben, 1675. március 5-én éjfélkor. Másnap 8 órakor reggel a bilincsek levétetvén a holttestről, magok a fogoly predikátorok a bástyán kívül, a Rába folyó partján nagy siralommal, nagy fájdalom és könyhullatások között eltemették azt a LXXXVIII-dik zsoltár éneklése közben: „Ur Isten én idvességem! éjjel nappal kiáltok hozzád, könyörgésemet meghallgassad és tekintsd meg nagy inségem. Kegyesen hajtsd hozzád füledet, értsd meg én esedezésemet!” Hogy Szendrei Márton rabbilincset esörgetve, tömlőben halt meg, ezért még meg kell valakinek lakolni! Ki fog lakolni érte? Meg fogjuk tudni az ítéletnek napján, mikor mindenki a maga cselekedeteinek jutalmát veszi, mert Isten a bűnt büntetetlenül nem hagyja.

428. b) **Niklécsi Boldissár**, alsósztrehovai ágostai hitvallású lelkipásztor, Nógrád vármegyéből. Ez a Jézus Krisztus hű vitézeinek egyike. Született 1636-ban, lelkészi hivatalt viselt Alsó-Sztrehován, honnan megidézttetett 1674. február 28-án Pozsonyba, március 5-dik napjára. Megjelenvén a vértörvényszék előtt, mivel a tétvénynék alá nem írt, ápril. 4-én halálra és minden javainak elkobzására ítéltetett. Ez ítélet értelmében elvitetett a leopoldvári börtönbe, hol vasra veretvén, kemény fogságra vettetett s egy évig a legsúlyosabb munkákat kellett végeznie. Innen a következő 1675-dik év március 18-án kivétetvén a börtönből, katonák kíséretében hajtattott Nápolyba, hova május 7-én megérkezvén, másnap 50 darab aranyon eladatván örökös rabszolgaságra, a gályarabok közé soroztatott és hordozta a nagy nyomorúság

terhét békességes türessel, soha nem zúgolódva a súlyos megpróbáltatás keserves napjaiban; rendíthetetlen volt hite a felől, hogy vagyon ítélő Isten e földön, ki igazán megítél mindeneket; a szenvedések közt ad erőt s útát nyit a szadadításra. Nem is szégyenült meg hitében; mert 1676. február 11-én a dicső emlékü holland tenger-nagy *Ruyter Adorján* közbelépése folytán megszabadult több szenvedő társaival együtt. Azután elment Helvéciába, hol húzamos ideig tartózkodott s 1676. július havában leírta szenvedése történetét Zürichben, a Lavater János felszólítására. 1679-ben tért vissza a hazába s Alsó-Sztrehovára vonult. Későbbben pedig, tudniillik 1685-ben Beszterce-Bányára ment a szláv ajkú gyülekezet lelkészéül s valószínű, hogy itt végezte életét is 1704-ben. Jelszava volt: „A jól töltött élet lelkiismerete és a jó cselekedetek emlékezete a legkellemesebb.” Cicero in. Cat.

KÜLFÖLD.

Angolország.

A canterbury-i érsek egyházmegyéjének első meglátogatása alkalmával október hóban, az egyházi tan néhány pontjáról nyilatkozott s ezzel az anglikán egyház kebelében jelenleg uralkodó izgatottsággal szemben állást foglalt. A canterbury-i székesegyházban beszédet tartott az úrvacsorai tanról és „az egyházi tisztelet tárgyairól” s egyszersmind a holtakért való imádságokról is.

Az úrvacsorai tanban kétféle nézetet különböztetett meg: Az egyik szerint a sacramentom semmi különös adományt nem közöl, hanem értéke főképpen, ha nem is teljességgel, abból a hatásból áll, melyet Jézus áldozati halálának emlékezete a vele élők lelkében létrehoz. A kereszt emlékezete oly fölemelő, tisztító, megnyugtató hatást gyakorol az egész emberre, mint semmi más, de supranaturalis közvetítés nem történik, legalább nem másként, mint az imádságban. A sacramentom csak fokozatilag különbözik az imádságtól, nem pedig némileg. A másik felfogás különös mysteriosus adomány közlését állítja, a mely Jézus Krisztussal különös módon és különös fokon egyesít bennünket. Valami meghatározhatlan, titokzatos hatás ered a sacramentomból, a mely természeti fogalom-képességünket messze meghaladja. A kenyér és a bor kétségtelenül képes értelemben veendő, de realitásokat foglalnak magokban. *Az egyház az utóbbi képviseli.* Krisztus teste és vére igazán és valósággal (verity and indeed) nyújtatnak a hívőknek. Szellemben Krisztus testét esszük és vérét isszuk, aztán egyesülünk Krisztussal és Krisztus velünk. Ha valamelyik keresztyén alapos okokból a sacramentomban nem részesülhet, akkor is veheti a sacramentom adományát bűnbánatára s imádságára adott válasz gyanánt, akár csak a megszentelt elemeket élvezné. A „realis jelenlét”-ről, szerinte az anglikán egyház határozott felfogásban nem állapodott meg. A 39 cikk és a Prayer Book szövege a kenyér és bor jegye alatt jelenlevő Krisztus imádsát nem zárja ki; ez a hit az elemek fátyla alatt Krisztus testét és vérét a consecratio után jelenvalóknak tekinti. Ez a felhogás a formularekban sem tanítva nincsen világosan, sem pedig megtiltva. S egyáltalában nem különböztethető meg a consubstantiáról szóló lutheri tantól. Határozottan rámutatott az érsek, hogy nem törvénytelen dolog (unlawful!), ezt a felfogást táplálni s tanítani az angol

egyházban. A kenyér és bor Krisztus testvére és vére való átváltozásának (conversion) tanát az egyház, mint bibliaellenest elvetette. Az egyház nem tanítja világosan a lutheri felfogást, de megengedi. Ezen túl senki sem mehet. A lutheri nézet nagyon el van terjedve az anglikán egyházban, a nélkül hogy direct lutheri gyanút jelölnek. „Az izgatottság eme korszakában fontos dolog megállapítani, hogy az egyház ezt a tanfelfogást nem tiltotta meg, s hogy a legfelsőbb egyházi bíróság kinyilvánította, miként ezt a felfogást képviselni mindenkinek szabadságában áll”.

Ritualistikus köröknek a szentek tisztelete felé való erősebb hajlása arra ösztönözte a primást, hogy az „imádat tárgyairól” is szóljon. Az abbeli hajlam, hogy Isten kegyelme helyett, az ő teremtményeinek segedelemre támaszkodjunk, meggyöngíti erőlyes öntevékenységre való kötelezettségünknek érzetét a szellemi harcban. A szentekhez fordulni nem egyéb mint oly segedelemet kérni, a minőt egyik ember adhat a másiknak. S ekkor annak a kísértésnek vagyunk kiteve, hogy erre a külső segedelemre bizzuk magunkat s azt gondoljuk: hogy ha ezt megkaphatjuk, nem szükség magunkat olyan nagyjára megerőltetnünk. De az egész a valóságban bűn az első parancsolat ellen. Ha megengedjük is, miként azok, akik a szentekhez imádkoznak, őket isteni tiszteletben nem akarják részesíteni, csak segedelmeiket kérik: a segedelem kéréstől, ha ezt egy láthatatlan lényhez intézzük oly kicsiny lépés van a csakis Istent illető könyörgésig, hogy az egyház ezt a felelősséget nem vállalhatja el. Csak az Istent szabad imádni. Sem az Urnak anyja, sem pedig apostol nem részesíthető isteni tiszteletben. Az illeten tiszteletnek még külső látszata is tilos. Ha valaki Krisztust jelenvalónak tekinti az úrvacsorában, imádkozhatja őt. De a consecrálta elemek elfogadásakor való letérdeplésen kívül, az imádság külső jelei tilosak. A papnak, az ezzel járó kísértések miatt az *elemek elevatioja* nincsen megengedve.

A mi a *holtakért való imádságokat* illeti, reá kell mutatni, hogy halottaink Istennel vannak és nekünk nincs jogunk fellebbenteni azt a fátyolt, a melylyel ő maga takarta el őket. Nagy különbség van abban, hogy a halottakhoz imádkozunk-e avagy *azokért*. Ők Isten kezében vannak, de lehetséges, hogy Ő megengedi, miként imádságaink használjanak nekik. Nem lehet belátni, mit vethetnénk ellene az ilyen imádságoknak, föltéve, hogy nem engedjük magunkat mindenféle álmódozásokra és képzelgésekre ragadtatni. A halottakért való imádkozás az új szövetségben nincsen megtiltva, nincs az angol egyháztól sem. De azért ez még nem autorisálja e féle imádságoknak a nyilvános istenitiszteletbe való bevitelét, kivéven ha ez rendkívül óvatos és tartózkodó alakban történik. De az angol egyház tana senkinek se tiltja meg, hogy magán könyörgésben megboldogult szeretteiért imádkozzék. A nyilvános istenitisztelet nagyobb tartózkodást követel tőlünk és nem tudásunk beösmérését. Mert mi sem azt nem tudjuk, a mi a szellemek világában történik, sem pedig azt, hogy miként fogja Isten befejezésre juttatni, a mit a keresztyén lelkekben megkezdett.

Az ashfordi templomban az érsek folytatta beszédét. Fejtegetései ez alkalommal az anglikán egyházban hovatovább elharapódzó *fülbegyónás* gyakorlatával foglalkoztak. Rövid történelmi visszapillantás után, éles kritika alá vetette a fülbegyónás rendszerét. Eme gyónási praxis mellett szenvedni kénytelen a vallásos önállóság és aktivitás. Mert a gyónó sokkal enyhébb föltételek

alatt megnyeri a bűnbocsánatot papjától, mint tulajdon lelkiösmeretétől. Ha valaki valamely nagy ballépését más embernek még soha sem vallotta be: az első vallomás szerfölött nehezen esik; de ha az első szemérem-éretet le van győzve és a gyónás szokásszerűvé vált, úgy rájön az ember, hogy a felelőség alól való feloldozás a fülbegyónás révén nagyon is jutányosan kapható. Ehhez még az igaztalanságnak s az őszinteség hiányának nagy veszedelme, valamint annak a lehetetlensége is hozzájárul, hogy mások bűneit a gyóntatószéktől távol tartsuk. A reformáció az egész rendszert eltakarította. Természetesen nem tagadható, hogy minden ellenvetések dacára is, vannak olyan férfiak és asszonyok, a kik a fülbegyónás révén valóssággal benső segedelem tapasztalatára tesznek szert, mások pedig vigasztalódást találnak benne, holott jobb lett volna, ha ezt meg nem találják. Az angol egyház ragaszkodik hozzá, hogy a magán-gyónásnak mindenestre *önkéntesnek* kell lennie. Egyetlen papnak sincsen hozzá joga, hogy azt, mint a konfirmációhoz vagy úrvacsorához való odabocsátás feltételét követelje. A Prayer Book kinek-kinek szabadságára bizza a magán-gyónást. Ha személyileg szükségét érzi a tanácskozásnak s a bűnbocsánat felől leendő biztosításnak, ám adja meg ezt neki a pap, már a mennyiben ember biztosíthat bennünket a felől, hogy Isten bűneinket megbocsátja. Ez a biztosítás hasonló egy alsóbb fokú bíróság ítéletéhez, a melyet a magasabb forum bármikor megdönthet, de a melynek a maga határai között mégis megvan a maga határozott értéke s az adott esetben megbízhatik benne az ember. De mindemellett sem szabad megfedkezünk arról a különbségről, a mely egyfelől a legbőleőbb embertől nyújtható, másfelől pedig azon segedelem között van, a melyben Isten részesít bennünket: az ember akaratunkra és lelkiösmeretünkre hat, Isten akaratunk és lelkiösmeretünk által.

A maidsone-i templomban az anglikán egyház szertartásairól s a netaláni schisma veszélyéről beszélt a primás. A szertartás magában véve nagyon alárendelt jelentőséggel bír, csak hogy a leggyöngébb oldalán érinti az embert és a vallás területén a legelkeseredettebb harcokat szokta felidézni. Épen ez az oka, hogy az anglikán egyház a szertartásos elem egységére mindig oly nagy súlyt helyezett. A Prayer Book rendezi azt, s a változtatás egyes esetekben, törvényes tekintély nélkül, teljességgel tilos. *Csak az egyházi élet alak-szerű oldalának eme szabatos uniformitása teszi lehetővé az anglikán egyháznak, hogy dogmatikai tekintetben oly nagylelkűséget tanusítson.* Pap és laikus egyaránt kötve vannak a Prayer Book szigorú szabályai által; de mihelyest szószerűre lép a lelkész, a laikust nem köti az, a mit hall. Bizonyos határokon belől szabadok mind a ketten, de a pap szabadsága lehetetlenné válnék, ha ugyanaz a nagylelkűség, a mely a predikáció terén érvényesül, a szertartás, a liturgia terén is uralkodnék.

A schisma veszélye nem csekély, ha az egyházi rendeletet a lelkészek megtörik. Törvénytelen dolog a consecrálta elemeket úrvacsorai istenitisztelet alkalmával felemelni (elevate), a templomból bárminemű használatra elvinni szertartásos alakban tömjént használni processiók alkalmával, személyeket vagy tárgyakat ünnepelesen tömjénfüsttel hinteni meg, imádságokat, énekeket, karénekeket közbeilleszteni, — kivéven, ha ez határozott engedélyvel történik. A lelkészeket ordinatiójok alkalmával a Prayer Book-ra kötelezik el, tehát szigorúan ahhoz kell alkalmazkodniok.

Látogatása végén Croydon-ban a püspökök jurisdikciójáról beszélt az érsek: Csak egy utat lát Krisztus szolgálói számára, hogy mesteröket igazán követhessék, t. i. ha azok által engedik magukat vezéreltetni, a kik „isteni kinevezés által“ természetes vezéreik, — egyházmegyéik püspökei által. Végezetre szólott azokról a kísérletekről is, a melyek a régi egyház egységét akarják visszaállítani. Kétségtelen, hogy az ősegyház keresztyéneinek megvoltak a maguk külön áldásai. De megvannak nekünk is. *Benső* életök szellemét kell nekünk átvennünk nem pedig külső megjelenésöket. A mi feladatunk kétségtelenül az, hogy a világot evangelizáljuk, mert nekünk több alkalmunk van hozzá, mint bármely más egyháznak vagy nemzetnek. Az egész világ evangelizálásából aztán önként elő fog állani az egyház egysége. Hát nyomorult civódásokra tékoznók erönköt, a melyek olyan sok keserüséget szülnek s a melyekből olyan kevés jó támadhat?! Az érsek abbéli nyomatékos intelemmel végezte beszédét, hogy ragaszkodjanak a lelkészek a régi, kipróbált Prayer Book-hoz s lássanak benne valóságos áldást.

A Chr. W. u.

— s — a.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

65. A kabai ev. reform. egyház vázlatos története. (Vége.)

Az iskoláknak most is meglevő berendezése az 1885. évben történt. A meglevő fiúiskola teljesen elavult, szűk, alacsony s egy parányi udvaron 400 tanköteles fiút összezsufoló lévén, azon megállapodás jött létre, hogy mindenik tanítónak saját lakásán legyen az iskola is. E miatt telekvásárlás szüksége is előállott. Ez a község hozzájárulásával is megtörténvén, 7 iskolaterem és 3 tanítói lakás épült. Ez építkezés csak kölesönpénzzel történhetett, melynek felvétele, hogy az addig e nemű terheket nem emelt egyháztagok által elfogadtatott, nagyban hozzájárult az egyház egyik kiváló jóttevőjének, *Tóser Simon* presbyternek és nejeének *Széles Terézia*-nak a presbyteriumban bejelentett, s úgy itt, mint az egyházközségi közgyűlésben meghatottsággal s lelkesültségre indítólag tudomásul vett azon nemes elhatározása, hogy a régi rektori lak helyén épüendő új iskola és tanítói lak építésére, a megállapított kules szerint általok 6 éven át fizetendő építési költség helyett, 3500 forintot ajánlottak, mely annak felépítését teljesen biztosította. De nemcsak ez iskolaépület hirdeti az adományozó szívek kegyességét, hanem az ide, az 5. és 6-ik fosztály vezetésére alkalmazandó tanító beállíthatását is egy kegyes hagyomány, néh. *Tóth m. Péter* — neje halála által az egyház birtokába éppen ekkor jövő — hagyománya tette lehetővé; az e hagyományhoz tartozó 12 hold föld e tanítói fizetés egyik lényeges pontjául felhasználtatván. E kettős adomány iránti hálát fejezi ki, az egyháztanács határozatából, az ez iskola falába elhelyezett márvány emléktábla e felirassal: „Ez iskolát építtette saját költségén *Tóser Simon* és neje *Széles Terézia* 1885. Tanítója beállítását lehetővé tette néh. *Tóth m. Péter* hagyománya 1884. Róm. II. 7: Isten azoknak, a kik a jó cselekedetben való állhatatossággal dicsőséget, tisztességet és halhatatlanságot keresnek, megfizet örökélettel.“

Ez idő szerint tehát 5 leány- és 5 fiúiskolában 10 tanító által vezetettnek a 6—6 osztályba sorozott

növendékek, átlagos számuk nem haladván túl a törvényben követelt számot.

A kabai ev. reform. egyház fi és leányiskoláiban alkalmazott *tanítók névsora* — a presbyteri jegyzőkönyv kezdete előtt itt szolgált, a bemutatott Speciment kiállított Bodony József praeceptoron kívül, Györkei neve későbbi időben előfordulván — a következőkben állítható egybe, a rektorok előző időbeli névsora, a rektorok által vezetett halotti anyakönyv 1-ső kötetében talált feljegyzéssel egészítve ki.

I. Rektorok:

- Somlyai Gombos András 1732. május 6-tól.
Zelizi Márton 1734. szept. 29.
Kabai Horváth Ferenc 1737. ápr. 11-től.
Bihari Sámuel 1738. ápr. 28-tól.
Sanyaházi Csippan Bénéiamin 1740. ápr. 27-től.
Dadai András 1742. márc. 16.
Szalkai István 1744. márc. 15.
Husztai Márton 1746. márc. 12.
Váli János 1749.
Nagy Miklós 1752. (mint magánzó élt Álmosdon).
Tóth Mihály 1755. (b.-ujfalui predikátor lett).
Bertha István 1758.
Dobrai Mihály 1760. márc. 11. (püspöki, majd b.-böszörményi lelkész lett).
Román Márton 1762. március 23. (Itt Kabán bíró lett).
Budai Török János 1764. március 6. (pándi lelkész lett).
Szikszai József 1767. márc. 18. (v.-péresi, majd p.-ladányi, majd tordai lelkész).
Kabai András 1770. március 13. (péterszegi, sápi lelkész).
Karai István 1773. márc. 9. (halasi káplán).
Kövári András 1776. márc. 9. (szabolcsi lelkész).
Kalmár István 1779. márc. 12.
Debreceni Parnás Gábor 1779. november 7. (püspöki polgár).
Jenei Ferenc 1782. márc. 17.
Bélyei Péter 1785. márc. 9. (sámsoni közbirtokos).
Györfi István 1788. márc. 25. (zsadányi jegyző, majd kabai jegyző s magánzó).
Ónodi Sámuel 1791. márc. 8. (pátkai lelkész).
P. Molnár János 1794. márc. 8.
Jobbágy János 1797. március 28. (nagy-bajomi v.-péresi lelkész).
Major Mihály 1800. ápril 5. (Mocsán halt meg 1803-ban).
Ecsedi István 1802. szept. 11. (tiszafüredi, m.-pályi, azután szerepi lelkész).
Lukács Mihály 1805. okt. 4. (udvari fi, péterszegi, majd b.-diószegi lelkész).
Aszalay Kiss Károly 1808. október 5. (köbölküti magánzó).
Belényesi István 1812. március 19. (debreceni ügyvéd).
Csató István, kiről 1817. jan. 5-én az van feljegyezve, hogy 4-ik évre nem maradt meg, 1814—1817. (debreceni ügyvéd, majd jegyző).
Ari János 4-ik évre marad 1820. jan., 1817—1821. (n.-váradai ügyvéd, meghalt 1828-ban).
Békési József hazafi specificáltatott 1820. dec. 31. Ugy látszik azonban, hogy a meghívást nem fogadta el, mert az 1821. február 25-én tartott gyűlésben Szönyi József kinevezett rektor levele olvastatik. 1821. márc. 26.

Debreczeni Parnás Márton, debreceni 7 esztendő
deák — apjának, püspöki lakos Debreczeni Parnás
Gáspárnak, ki itt hajdan szorgalmatos rektor volt, kéré-
sére — kikéretett rektornak. Erre vonatkozólag a jegyző-
könyvbe ez van bejegyezve: „Gyávának ítélte a n. t.
professoratus Debreczeni Márton uramat ennek a nagy
iskolanak igazgatására és a specificatiót megtagadta”.

Falusi Sámuel 1824. márc. 20. (debreceni ügyvéd
lett, meghalt 1831-ben).

Madarász János 1827. márc. 30. (ügyvéd Sápon).

Kerek György 1830. márc. 20.

Eesedi József 1833—1836.

Szilágyi Lajos specificáltatott, 1836—1839. (jegyző,
majd ur Karcagon).

Várad András specificáltatott, 1839—1842. (Ügy-
véd lett Pestmegyében).

Gyenge András 1842—1845, (mint hencidai lelkész
halt meg 1896. július 1.).

Budai András specificáltatott, 1845—1847. (Később
Kaba község jegyzője lett; meghalt mint magánzó
Kabán 1896. okt. 14.).

Barta József 1847— (nemzetőrnek ment s helyébe
ideiglenesen

Szücs István alkalmaztatott. Barta József végleg
lemondván, mint ki magát hadi szolgálatra szentelte,

Csomor János 8 éves deák hozatott ki 1848. nov.
1848—1851.

Bartus Sámuel 1851—1854.

Kassay Ignác 1854—1857. (Jelenleg bihar-diószegi
lelkész).

Soltész László 1857—1860. (Jelenleg h.-szoboszlói
lelkész).

Kun László 1860—1863. (Jelenleg m.-pályi lelkész).

Dávidházy János specificáltatott, 1863—1869. (Je-
lenleg kabai lelkész).

Szaniszló Gábor 1866—1869. (mint m.-gyámi lel-
kész halt meg 1884. ápr. 26.)

Boros Sándor 1869—1870. szept. (most sáros-
oroszi lelkész).

Hatvani András 1870—1874. (meghalt).

Böör János 1875—1877. (most felső-alsó-józsai
lelkész).

Szabó István 1877—1879. (most nyugalmazott
tanító Ujfaluban).

Tóth Lajos 1879—1886. (meghalt) Első állandó-
sitott rektor volt.

II. Praeceptorok.

Zilahi József Debrecenből hozatik quartak és quin-
ták praeeptorává 1820.

Molnár András 1820.

Györkei István és Medgyaszai Sámuel leánytanítók
marasztatnak 1820.

Varga István 1822.

Sebestyén József, ki atyja ellenére jött ki prae-
ceptornak, félévi szolgálat után elbocsátatott 1822.
szeptember.

Nagy János és Nagy Gábor, kiknek fizetésük javi-
tásáról van szó 1822. decz.

Békési József székelyhidi rektor, kabai fi (tehát
az, ki a rektorok közt is előfordul, mint a ki a meg-
hívást el nem fogadta) az 1824. február 3-án eltemetett
Györkei István helyébe leánytanítónak megválasztatott.
Nem ajánlkozván,

Kecse András sassi rektor meghívása határozatott.
Ez sem ajánlkozván,

Domby János p.-ladányi rektor meghívására kül-
döttség megy 1824. márc.

Borza Gábor és Málnási Sámuel, kiknek neve az
1824. decemberi gyűlés jegyzőkönyvében említettik.

Mándi Dávid, kiról az 1827. februári jegyzőkönyv-
ben az van feljegyezve, hogy elszökött; helyébe ugyan-
ekkor

Pinkóczi Károly alkalmaztatott.

Nagy István 1828. májusban elbocsátatott.

Szilágyi István déli leánytanítóról van emlékezés
1830. jan.

Czene József és Boldog István praeeptorokról
említés tételik 1831. december. Az előbbi elbocsátatott
1834. márc.

Gál Imre, említés van róla 1833. ápr.

Taresi Sándor és Halka Mihály praeeptorok
marasztatnak 1835. dec.

Nagy József praeeptor, helyette más hozatni
határozatlik 1837. febr.

Bajza István elbocsátatott s helyette

Harmati Károly hozatott 1838. jan.

Horog Jakab praeeptor elbocsátatlik s helyébe
Kálmáncz helyi István, Harmati Károly helyébe
Egri Dániel hozatott 1840. jun.

Kiss Ferenc udvari tanító az elgyengült kántor-
tanító Medgyaszay Sámuel helyettesévé választatlik 1841.
szept., majd annak halálával állandó tanító lesz 1842.
december.

Kiss Imre nádudvari rektor, a meghalt Szilágyi
István leánytanító helyére választatlik. De ehhez az esperes
megegyezést nem adván,

Szabó József választatott 1846. jan. Debrecenbe
hivatván,

Békési József értaresai lelkész, mint idevaló fi,
meghivatlik 1847. ápr. Esperesi consensus nem adatván,
első helyen Domján Dániel, utána Némethy András,
végül Szegedi János h.-bagosi tanító meghívása hatá-
rozatott 1847. ápr. 13. Amazok nem vállalván, Szegedi
János lett leánytanító. Ez később (1864.) ismét Hajdu-
Bagosra ment s ott halt meg, mint nyug. leánytanító.

Bagi László (1846—1893.), mint nyugalmazott
tanító él Kabán.

Sükösd Sándor, kinek lemondása említettik 1863.
január.

Kovács Sándor, ki lemondás folytán távozik 1864.
február. Jelenleg derecskei tanító.

Barta István pocsjai tanító leánytanítónak választatlik
1864. febr. El nem fogadván,

Virág Bálint h.-bagosi tanító választatlik 1864. febr.
Lemond 1867. jan.

Tóth Lajos praeeptor 1864. márc. Később derecs-
kei és esztári, majd alsó-józsai tanító lett s mint ilyen
halt meg.

Rác Mihály kis fitanítónak hozatott 1863. év
tavaszán. Lemondott Virág Bálint leánytanító helyébe
választatlik 1867. jan. Erről a Sági Lajos javára le-
mondván, a kis fitanítóságra visszahelyeztetik 1867. ápr.
H.-Szoboszlói tanítónak lett s mint ilyen halt meg.

Almási Sándor kántor-tanítónak hozatik 1866. jan.
Jelenleg beregszászi kántor.

Sápy Lajos végzett földesi rektor kis fitanítónak
választatlik 1867. márc. Ezt nem fogadja el. Rác
Mihály ajánlatára leánytanítónak lesz s e minőségben
működik ma is.

A kabai ev. reform. egyház tanítóinak névsorát a
mai napig kiegészítik a következők:

Várad Antal kis fitanítóvá választatik 1877. jan. Most is itt működik, mint az I-ső leányosztály tanítója. Szentandrás Kálmán megválasztatik 1875. febr. Később Komádiba ment.

Ritók István az 5. és 6-ik fosztály tanítójává választatik 1884. jul. Ma is e minőségében működik. Albert László meghivatik 1884. jul. Most konyári leánytanító.

Ez időtájt ideiglenesen működtek itt:

Ferenczi József és

Koczóh Pál.

Boldogh Gábor a debreczeni tanítóképezdeből jött 1886. aug. Meghalt 1887. február. Az ő halálával a 4-ik fosztály vezetése ideiglenesen Szücs László akkori segédlelkészre bízott, a ki most vértési lelkész.

Dulházy Kálmán a tanítóképezdeből jött 1886. aug. Most is itt működik, mint a 3-ik leányosztály tanítója.

Keeskés Gyula a tanítóképezdeből jött 1886. aug. Meghalt 1890.

Győri Lajos a tanítóképezdeből jött 1887. szept. Később innen eltávozott.

Győri Gyula a tanítóképezdeből jött 1888. július. Most h.-böszörményi tanító.

Szabó Gyula a tanítóképezdeből jött 1888. aug. Most h.-szoboszlói tanító.

Dobos László a tanítóképezdeből jött 1888. okt. Most is itt működik, mint a 2-ik fosztály tanítója.

Szabó Béla a tanítóképezdeből jött 1891. aug. Később eltávozott.

Szász Károly a tanítóképezdeből jött 1891. aug. Most karcagi tanító.

Dulházy Kálmáné Dolinay Erzsébet, megválasztott 1891. jun. Most is itt működik, mint a 2-ik leányosztály tanítója.

Téby Lajos meghivatott 1893. július. Most is itt működik, mint az I-ső fosztály tanítója.

Takács Ambrus a tanítóképezdeből jött 1893. aug. Most h.-nánási tanító.

Gere Géza a tanítóképezdeből jött 1894. szept. Most tetétleni tanító.

Könyves Tóth Sámuel segédlelkész a 4-ik fosztály tanítójául alkalmaztatik 1895. okt.

Jászay István a tanítóképezdeből jött 1896. szept. Időközileg eltávozott.

Soós József a tanítóképezdeből jött 1897. febr.

Az egyház jegyzőkönyvei koronként igen szép *adományokat* és *hagyományokat* örökítenek meg. *Tóser Simon* és *neje* fentebb már említett harang és iskolaépítési adományához járul a templomi két karnak 100 forintot haladó költséggel felebb emeltetése. Néhai *Szabó Péter* lelkésznek a lelkészlak szomszédságában egy házas telek adományozása, mely a lelkészi udvarhoz csatoltatott. *Özv. Furkó Simonné* adománya a templomépítési alapra 100 frt, az ingyen iskolázási alapra 100 frt. Néh. *Bagi Sándor* hagyománya a templomépítési alapra 200 frt. *K. Szilágyi János* adománya szintén erre a célra 30 frt. A középső harangot adományozott néh. *Cseke János* hagyománya szintén erre a célra egyezer forint. *Nejének*, néh. *Cseke Jánosné Hegedüs Zsuzsánnának* hagyománya, szintén erre a célra egyezer forint, ingyen iskolázási alapra egyezer forint, szegény alapra 50 frt. *Nagy Balázs* presbyter adománya templomépítési alapra egyezer frt. Az orgonát adományozott, halálával orgona-alapul egyezer forintot hagyományozott néh. *Kovács Sándor*

hagyománya templomépítésre 500 forint. Néh. *Fodor Márton* hagyománya ingyen iskolázási alapra 50 forint. *Pósalaki Márton* adománya a szegény-alapra 35 frt.

Az ilyenmü adományoknak köszönheti létezését azon 10 rendbeli alap, mely ez idő szerint! az egyház tulajdonát alkotja. És pedig:

1. *Szilágyi György alapítvány*, néh. Szilágyi György kabai születésű n.-várad ügyvéd hagyománya. Célja: kamataival a debreceni főiskolában tanuló rokonok segélyezése.

2. *Orgona-alap*.

3. *Templomépítési alap*, mely a templom közlebbi helyrehozása alkalmával érintetlenül hagyván, szép növekedésével a templomépítési terhet jövőre végkép levenni hivatott a gyülekezeti tagok vállairól.

4. *Ingyen iskolázási alap*, mely ma is már fél kamatával 280 forintig könnyíti az iskoláztatás terhet.

5. *Szegény-alap*.

6. *Segélyezési alap*. Segélyért folyamodó szegény egyházak segélyezésére.

7. *Harang-alap*, mely biztosítani fogja a harang jókarban tartását, esetleg mással feleszerelését.

8. A kabai ev. reform. belhivatalnokok fizetése gyarapítására rendelt *Bogdán Zsigmond, Szabó Péter, Sápó Lajos alapítvány*. Alapította Sápó Lajos kabai tanító s gyarapították a néh. Szabó Péter lelkész örökösei. Szép jövőjü alap, mely ez évben is már 5 frt 25 kral gyarapította a 12 belhivatalnok fizetését személyenként.

9. *Biblia és könyvszerzési alap*. Alakult néh. *özv. Gere Lajosné* ily célú hagyományából. Rendeltetése az iskolás növendékek bibliával s másod sorban egyéb könyvvel ellátása.

10. *Csemete-szerzési alap*. Létesítette Sápó Lajos kabai reform. tanító, Magyarország ezredéves fennállása emlékére, 1896-ik évben 50 forinttal. Célja az iskolás növendékeknek gyümölcsfa-csemetével megajándékozása.

Nagyon kívánatos is e számra nagy, mert 6000 lelket számláló, de anyagilag szegény egyháznak ezen s hasonló alapítványokkal gyámolítása. Egyházunk a belhivatalnokai használatában levő földeken kívül, saját jövedelmére csak 10 hold földdel rendelkezik. Magát a gyülekezeti tagok igen esekélynek mondható egyházi adójával tartja fenn; de nagyon szükösen, deficittel küzdve. Az egyházi adó rendezésére még várnia kell, mert a szokásos termény-adó és 4% pénz-adó felett, a közelebbi évek alatti építkezésekre felvett 20,000 frt törlesztésére évi 8%-ot fizetnek az egyháztagok. Ha ennek visszafizetése után az egyházi adó a kornak és kívánalomnak megfelelőleg, az ingyen iskolázással kapcsolatban rendezhető lesz, az egyházuk jövőjét így biztosító egyháztagok nyugodt lélekkel tekinthetnek a jövőbe.

Kaba, 1897 március 31.

Dávidházy János,
ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— *Apró hírek.* A *temesvári* ev. ref. egyház, *Futó Zoltán* távozásával megüresedett lelkészi állomására *Szaboleska Mihályt* a jeles költőt, főiskolánk egykori növendékét és széniorát hívta meg. Szerencsés választásához gratulálunk. — *A tarpai egyház* (beregi egyházmegye) múlt hó 6. temploma és tornya építésének száz éves emlékünnepeit ülte, melyet az egyház nagy-

érdemű lelkésze *Simon Andor* egyházmegyei főjegyző, a vármegye intelligenciájának bevonása mellett, finom tapintattal és kiváló sikerrel rendezett. A szép öröm ünnepeket csak jövő számunkban ösmertethetjük tüzetesebben. — **A hedrahelyi** (Dunántúl) ref. egyház f. hó 11. avatta fel új templomát. A felavatást maga *Antal Gábor* püspök ur végezte. A templomba be nem fert híveknek pedig a szabadban *Kis József* pápai ref. theol. tanár tartott egyházi beszédet. — **Léczay Lajos** sárkereszturi ref. lelkész és ösmert nevű egyházi író egyházi beszédeinek 3-dik kötete „*Ujabb egyházi beszédek*“ cím alatti nemrég hagyta el a sajtót és szerzőnél is kapható. Most csak jelezni kívántuk e mű megjelenését. Tüzetesebb ösmertetésére és méltatására később visszatérünk.

— **A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület** 1898. december hó 29. 30. napjain Kisújszálláson tartja *XV-ik rendes közgyűlését* a következő rend szerint: *December 28-án, szerdán* Érkezés. Elszállásolás. Ismerkedés este 8 órakor a városi vendéglő nagytermében. *December 29-én, csütörtökön.* Délelőtt 8 órakor az állandó bizottság ülése a főgymnasiumi tanári tanácssteremben. Tárgyai: 1. A közgyűlés elé terjesztendő jelentések bemutatása. 2. Írásban benyújtott indítványok előleges tárgyalása. 3. Folyó ügyek. Délelőtt 9 órakor közgyűlés a főgymnasium dísztermében. Tárgysorozat: 1. Elnöki megnyitó beszéd. 2. Üdvözlések. 3. Jegyzői jelentés. 4. Pénztárnoki jelentés. 5. Számvizsgáló-bizottság jelentése. 6. A konventi tanterv revíziója. Felolvasás Sinka Sándortól. Délután 1 órakor közebed a városi vendéglő nagytermében. Ebéd után a főgymnasiumnak, a város többi intézményeinek és egyéb látványainak megtekintése. Délután 5 órakor az állandó bizottság ülése a főgymnasiumi tanári tanácssteremben az alapszabályok módosítása tárgyában. — *December 30-án, pénteken.* Délelőtt 9 órakor a közgyűlés folytatása. Tárgysorozat: 1. A alapszabályok módosítása az állandó bizottság javaslata alapján. 2. Tisztikar lemondása: tisztújítás. 3. A hagyományok jelentősége a prot. iskolákban. Felolvasás Molnár Józseftől. 4. A szülőkről a szülőknék. Felolvasás Dobay Sándortól. 5. Esetleges indítványok tárgyalása. 6. Küldöttség jelentése a szavazatok eredményéről. 7. A közgyűlés berekesztése. Jegyzet. 1. A közgyűlésen csak azon indítványok tárgyalhatók, melyek legkésőbb a közgyűlést megelőző napon írásban nyújtanak be az egyesületi elnökséghez. 2. Az egyesület központi bizottsága kedvezményes vasúti jegyeket eszközölt ki. Kérjük a t. kartársakat, hogy igazgatóságuk útján folyó évi december 18-ig sziveskedjenek az elnökséget értesíteni: hányan és kik szándékoznak a gyűlésre jönni, hogy a személyekre szóló vasúti igazolványokat kiállítva idejében elküldhessük, valamint a jelentkezők elszállásolása iránt is intézkedés történhessen. Debrecen, 1898. dec. 3. *A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanár-egyesület központi bizottsága.*

— **A debreceni tanári kör gyűlése.** Mint már említettük a debreceni tanári kör e hó 11-én *Nyíregyházán* tartotta gyűlését, mely alkalommal Debrecenből 12-en rándultak ki a szomszéd városba, ahol az ág. hitv. evang. főgymn. tanári kara tárt karokkal és feledhetlen vendégszeretettel fogadta őket. A nagy-kállói gymnasiumból is megjelentek a gyűlésen hárman. Pompás villásreggeli elköltése után 1/2 11 órakor nyitotta meg a gyűlést a főgymn. ékes dísztermében *Dóczy Imre* elnök s az ő üdvözlő beszéde, s a jegyzőkönyv felolvasása és némely hivatalos jelentések után megkezdődtek a napirendre tűzött aktuális és érdekes fel-

olvasások. Elsőnek dr. *Victorisz József* nyíregyházai főgymn. tanár olvasta fel alapos értekezését a *polgári iskola reformjáról*, mely abban esücsosodott ki, hogy a polgári iskola jogtalan és indokolatlan aspiratioja a középiskola felé illő korlátok közé utasítandó s az mint négy osztályú, öncélú népnevelési intézet szervezendő. Javaslatait pár felszólalás után a gyűlés elfogadta. Utána dr. *Horvay Róbert* debreceni főreáliskolai tanár olvasott a *minősítési törvény revíziójáról* boncoló elmével mutatván ki annak hiányait, stylusbeli pongyolaságát, végül pedig meg nem felelő voltát. A felszólalások kapcsán különösen azt kívánta a gyűlés határozatában hangsúlyozni, s arra hívni fel az intéző körök figyelmét, hogy a törvény úgy módosítassék, hogy az érettségi vizsgálat a felsőbb tudományos intézetekbe leendő felvételi vizsgálat legyen csupán, mihez képest színvonala emeltessék, s a VIII. oszt. középiskola sikeres elvégzése jogosítson oly gyakorlati életpályákra, minőkre ma az érettségi vizsgálat képesít, némely gyakorlati pályára (pl. körjegyzőség) való készütség foka emeltessék. Az utolsó felolvasó volt dr. *Moravszky Ferenc*, nyíregyházai főgymn. tanár, aki a *művészeti oktatásról* értekezett nemesak szakszerűen, hanem oly vonzó előadással, amely a hallgatóságot magával ragadta. Ehez is szólottak néhányan pro et contra. Határozatot e részben a gyűlés nem hozott, csak felhívta a szépirod. történeti és philologiai muzeumok szervezésére a tagok figyelmét, a részletkérdések megvitatását akkorára tartván fel, amikor majd a miniszterium által ez ügyben tervezett ankét pozitív megállapodásai lesznek a tanárvilág előtt. Az elnök mindhárom felolvasónak köszönetet mondott és fölkérte őket, hogy értekezéseiket az orsz. tanár-egyesület hivatalos közlönyében tegyék közzé. — Gyűlés után gazdag lakomával vendégelte meg a „*Koroná*“-ban a nyíregyházai tanári kar a debreceni és n.-kállói kartársakat, mely lakomát számos felköszöntő fűszerezte. Jól esett látnunk úgy a gyűlésen, mint az ebéden Nyíregyháza társadalmának legkiválóbb alakjait (polgármester, egyh. felügyelő, táblai és törvényszéki bírák, körjegyzők, megyei arvaszéki ülnök stb.), mert e tényben kétségkívül nemesak a belső szoros egyetértés mutatkozik a város társadalma, vezető elemei és a tanárság közt, hanem az is, hogy ott a tanárokat érdemük szerint tudják és akarják becsülni, amint ezt a felköszöntőkben közhelyeslés mellett több oldalról ki is emelték.

— **Klobusiczky-Pallay emlékünnepe.** A debreceni ev. ref. egyház f. hó 11. a collegium dísztermében kegyelete jeléül, szép emlékünnepelet rendezett századik évfordulóján annak a kegyes jó cselekedetnek, hogy Klobusiczky Pál és neje Pallay Zsuzsanna szomatori lakosok 20.000 frtos alapítványt tettek, a debreceni egyház kezelésére bizva, a debreceni collegiumban tanuló részint árva, részint szegény tanulók segélyezésére. Az ünnepélet *Kiss Aron* püspök nyitotta meg s egy gyászdal eléneklése után *Balogh Ferenc* hittanár, az alapítvány felügyelője hatásos emlékbeszédben ismertette az alapítvány történetét Gondos történelmi tanulmányokon nyugvó beszédét lapunk tárca-rovatában találják olvasóink. Utána *Varga Imre* joghallgató szép beszédben róta le a hála és kegyelet adóját a kegyes alapítók emléke iránt. Az ünnepélet, a melyen ott voltak: *Simonffy Imre*, *Némethy Lajos*, *Könyves Tóth Kálmán*, *Lengyel Imre*, *Márk Endre*, *Kovács József*, *Vecsey Imre*, *Pallay Miklós*, *Dóczy Gedeon*, több főiskolai tanár és presbiter és díszes hölgyközönség, a főiskolai kántus éneke rekesztette be.

— **Debrecenből kormánybiztos.** A maros-vásárhelyi ev. reform. főgymnasiumná! f. hó 22-én tartandó érettségi vizsgálatokhoz kormánybiztosnak, ezen évben már harmadszor, *Csiky Lajos* neveztetett ki.

— **Csokonai-ünnepély debreceni főiskolánkban.** Nagy és szép közönség érdeklődése mellett folyt le f. hó 14. főiskolánk dísztermében a magyar irodalmi önképző-társulatnak, az énekkar közreműködésével rendezett kegyeletes Csokonai-émlékünnepélye. Az ünnepélyt a főiskolai énekkar a „Tihanyi echó“-val nyitotta meg, a mire *Ferenczy Gyula* akadémiai tanár, mint a társulat felügyelő tanára, nagyhatású beszédet tartott, melyet tér szűkében csak jövő számunkban mutathatunk be olvasóinknak. Az élénk tetszéssel fogadott emlékbeszéd elhangzása után *Kovácsi Kálmán* hittanhallgató szavalt el lendületes ünnepi ódáját s a műsor első részét *M. Papp Ernő* th. vig szavallata rekesztette be. A második részt a „Csikóbőrös kulaeshoz“ szabatos előadása, *Adv Endre* jogh. pályadíjjal jutalmazott humorreszke s *Acsay Lajos* hittanh. komoly szavallata töltötte ki. Az ünnepélyen — a főiskola több tanárán kívül — jelen volt főtiszt. *Kiss Aron* püspök úr, *György Endre* egyházkerületi tanácsbíró, *Kömlössy Arthur* városi főjegyző s a városi Csokonai-kör alelnöke stb.

— **Esdeklés Debrecen nagylelkűségéhez.** A nemrég anyaegyházak közé emelt mártonfalvi ev. ref. gyülekezet presbyteriuma Debrecen város pártfogásába ajánlotta magát s támogatást kér a kezdet nehézségeivel küzködő szegény egyház részére. Intézi pedig ezt a kérelmet a város közönségéhez azzal az indokolással, hogy a 856 lelket számláló mártonfalvai új egyház hívei legnagyobb részben eselédék, kézi napszámosok, a kik 4—5 ezer orosz és oláh közé beékelve szétszórta élnek a mártonfalvai határon és a hozzácsatolt güthi erdős pusztán, a mely Debrecen város birtoka. Ezeknek a szegény magyar embereknek őseik hitében való megtartása egy a magyarságnak való megmentésökkel. Debrecen városa, mint mártonfalvi nagybirtokos eddig is érezte jótékonyágát az ottani kiseded leányegyházzal. Csak nem rég adott segélyt iskolája és tanítói lakása építéséhez. Ezuttal a lelkészlak építéséhez kérnek épület anyagokat és kérik a lelkész számára évi 15—20 frt hasznobérért a Tóth Mihály fele güthi vakáns kaszálót. A tanács a kérvényt véleményezés végett kiadja a jog és pénzügyi bizottságnak.

— **A debreceni István-gőzmalom** a magyar alföld eme nagyhirű s legtekintélyesebb malma szép ünnepen ülte meg f. hó 11. d. e. 10 órakor a kereskedelmi akad. dísztermében fennállásának ötvenedik évfordulóját, mely alkalommal a kereskedelmi minisztert *gróf Degenfeld József* Hajdumegye főispánja, egyházkerületünk fáradhatlan tevékenységű főgondnoka képviselte, a ki egyszersmind a diszközgyűlésen elnökölt is. A diszközgyűlés az ötvenedik évfordulót is maradandó alkotásokkal örökítette meg, a mennyiben culturalis és humanitarius célokra ötvenezer korona alapítványt tett. *Mayer Emil* vezetőigazgató tartalmas, szép ünnepi beszédének kimagasló pontja volt az, a mely reá mutatott, hogy az István-malom a közhasznou, közcélu és culturalis intézményeket mindenkor teljes anyagi és erkölcsi támogatásában részesítette s e címen az ötven év alatt több mint 100 ezer frtot áldozott a haza oltárára. Minthogy a malom részvényeseinek nemes fenkölt gondolkozása és áldozatkészsége főiskolai célokat is állandó segélyezésben részesít: a lefolyt szép ünnepélyről mi is örömmel emlé-

kezünk meg. Adjon e közhasznou intézménynek a gondviselés tisztos múltjához méltó jövőndöt, tartsa fenn és fejlesze vezető férfijaiban a szép jó és nemes iránti fogékonyságnak s az áldozatkészségnek szellemét.

— **A jeruzsálemi latin patriarcha** magatartása, kit a franciák „Németország eszköze“-nek mondanak, súrlódásokra adott alkalmat a római propaganda prefectusa, *Ledochowski* biboros, meg a vatikáni francia követ, *Poubelle* között. A még mindig Rómában tartózkodó *Langénieux* biboros, a pápa óhajására megkísérelte a két fél kiengesztelését, minthogy a pápai államtitkár *Rampolla* maga is feszült viszonyban van *Ledochowski*val s ekként közvetítésekre nem alkalmas személy. Franciaország a patriarchát, *Piavi* urat, ej akarja távolítani állásából és a francia követ ezt a kívánságot már formaliter ki is fejezte. *Ledochowski* azonban ellenszegül, a pápa pedig nem akar addig dönteni, míg a biborosok egymással szegületre nem jönnek. Természetesen, *Rampollától* támogatva, *Langénieux* is oda működik, hogy a reájok nézve kényelmetlen prlátust Palesztinából kítúrja, mert Franciaország nem tudja neki megbocsátani, hogy a német császár iránt, ennek ottani látogatása alkalmával, előzékeny volt s töle az első osztályú vörös sasrendet kapta.

— **Egy pogány fejedelem szentségtörése.** A lipesei Missionsblatt legutóbbi számában közli, hogy észak Indiában Nepaul királynője e felett való elkeseredésében, hogy a himlő arcát eltorzította, öngyilkosságot követett el. A nejét szenvedélyesen szerető király a gyógykezelő orvosokon töltötte e miatt először is boszúját, a kiknek orrát és füleit levágatta. Majd ezután magok az istenek ellen fordult. A nagy templomból a bálványokat előhurcoltatván, azok elé ágyukat állított fel és megparancsolta, hogy tüzeljenek. A szentségtörés miatt való félelemben azok közül többen elfutottak, minek következtében a király többet felakasztott. Ezt látván a szolgálak, engedelmesskedtek; az ágyúk működtek és a bálványok darabokra törtek össze. Mily szálanomra méltó képe ez a pogányságnak!

— **Az idő jele.** Nehány évvel ezelőtt indult meg Németországban az orthodox theologusok részéről egy heti lap, az „Uj lutheranus Egyházi lap“ címmel, a melynek célja az volt, hogy az orthodox hitcikket, főleg a bibliának betű szerint vett inspirációjáról szóló elméletet védelmezze. A múlt hó végén e lap megszűnt; még pedig szokatlan ok miatt. Elégséges anyagi töke állott rendelkezésre, s az előfizetőkben sem volt hiány; de munkatársak, írók egyáltalában nem akadtak. A kiadó búcsú szavában egyebek között így szól: „Az egész prot. Németországban nem találkozottak művelt emberek, kik a biblia csalhatatlanságának dogmáját megvédelmezzék“. Mindenesetre ez is az idők jele!

— **Az angol ritualisták harca.** Abban a tollhareban, mely az angol püspöki egyház romanizáló hívei és az ellentábor között az utóbbi időben a sakramentumok, főleg az urvacsorai felfogásra nézve a „Times“ és más lapok hasábjain meglehetősen élesen folyik: a pápás egyház álláspontjának tarthatatlanságára e legpregnansabb bizonyítékok feltüntetésével találkozhatunk. Így egyebek között a római jármot tovább már elviselhetetlennek találó francia papok egyike *Claveau* abbé, a ki lelkészi állásáról csak imént mondott le, eljárását hívei előtt a következő levéllel indokolja: „Nem volna-e képmutatás, ha ama szertartás teljesítése végett, a melyet Krisztus és apostolainak bizonyossága szerint úgy ismertem meg, mint a tanítványokkal való utolsó vacso-

rájának commemoratióját, tovább is megjelennék az oltárnál? Nem volna-e képmutatás, ha az egyedül Istennek fentartott bűnbocsátás hatalmával magamat felruházva hinném? A kötelező fülbegyónás megvolt-e az első keresztyéneknél? Ugy találom, hogy ez a gyermekekre nézve a hazudás, az ifjak és öregekre nézve a legrettenetesebb erkölcstelenség, a becsületes és őszinte papságra nézve pedig valódi veszély! Még meglepőbb egy kapucinus szerzetesnek, Swetz Jenőnek, a ki Armeniában, mint e római missió egyik munkása működött, nyilatkozott, a ki provinciálisához intézett levelében a többek között ezeket mondja: „Elhagyom a római egyházat. Miután 5 évvel ezelőtt keletre apostoli misszionáriusként küldtettem, a protestantizmussal életemben ekkor állottam először szemtől-szembe. Kötelességemnek tartottam, hogy küzdjek ellene. Megismerkedtem tehát tanításaival s részrehajlatlan tanulmányozásom után arra az eredményre jutottam, hogy senkisémet lehet keresztyén, míg a kath. egyházat el nem hagyja és senki sem tartozhatik addig Krisztus egyházához, míg a római egyháznak és babonáskodásoknak háttal nem fordít . . . Választottam tehát Krisztus és a pápa, az evangéliom és annak hamisítványa, az apostoli tan és az emberi találmányok dogmája, az Isten fiainak szabadsága és a lelkiismereten zsarnokoskodó hierarkhia visszaélései között . . . A protestantizmusban feltaláltam a Krisztust.“ Nem kevésbé érdekes e kérdésre vonatkozólag két nagy francia férfiú szavainak idézése. Hugo Viktor az egyik, a ki fölveti a kérdést: „papok, kik megoltottátok Olaszország lángoló szívét, a kik feldúltátok a spanyol kolosszust; az egyik hamuban, a másik romokban; néztek, mit tettek e két nagy néppel. Mit szándékoztok tenni a francia nemzettel?“ A másik Michelet, a ki azt mondja: „A papság a ti ellenségeitek. Miért ez a modern társadalomnak nyílt sebe, a férj és a nő, az atya és a leány között felmerült egyenetlenség élesztője? Mert a katolikus papság erkölcstelenségét: a coelibatuson és gyónáson alapszik.“ Hugó V. kérdésére megfelelhetünk, látván, hogy a papság mivé tette Franciaországot. Ha az angol ritualisták is ezen az úton haladnak: velünk is nem sokára az fog történni.

— **A német birodalmi gyűlés centrum pártja** és e párt hívei a pápai széknél tartott porosz követség mellé újabban a porosz cultusz-miniszterium *katholikus osztályát* is visszaállítanák. A „Germania“ e német kath. újság elég merész volt, hogy erre az intézményre vonatkozólag megismételje Windthorst ama nyilatkozatát: Ezt az osztályt azért oszlatták fel, mert a cultusz-miniszterium nem szenvedheti, hogy katolikus szemek az akták közé bepillantásnak. Nem lesz tehát időszerűtlen, ha ezeknek a „katholikus szemeknek a bepillantására“ történelmi világot derítünk s egy különben ösmert, de sokaktól elfeledett tényre reámutatunk. 1871-ben *Mühler* miniszter, a ki a katolikus osztályt annyi türelemmel kezelte, s oly nagy szabadságot engedett neki, hogy e miatt a Bismarck herceg rektifikálását is kihívta, kijelentette, hogy a katolikus egyház ügyeire vonatkozó bizalmasabb levelezéseket vagy a Rómával s a külügyi hivattal folytatott diplomatiiai érintkezést a katolikus osztálytól *kénytelen volt elvonni* s elintézés végett a központi irodához utalni. 1877. tavaszán pedig *dr. Förster* miniszteri igazgatónak egy a porosz képviselőház igazságügyi bizottságában tett nyilatkozata került nyilvánosságra, a mely szerint „a cultusz-miniszterium aktái közül kivágatott és nyomtalanul eltűnt a rajnai főpräsidiumnak egy 1833-diki jelentése, a mely a papi javakra vonatkozólag a fiscus tulajdonát mutatta ki. S oly aktadarabok

szánszándékos felretételét, melyek az államnak a katolikus egyházhoz való viszonyát az előbbinek az érdekében akarták tisztázni, *Mühler* miniszter hivataloskodása alatt rendszeresen üzték, úgy hogy a *könyvpalcokról egész aktacsomók tűntek el.*“ Azok a szemek tehát, a melyeknek a bepillantását a porosz cultusz-miniszterium nem szenvedhette, aligha nem *tolvajszemek* voltak (Deu.-ev. Bl. u.)

— **Halálozások.** *Hajdu Zsigmond* püspöki titkár súlyos csapás érte szeretett hitvesének váratlan elhunytával. A gyászoló család következő gyászjelentést bocsátotta ki: „Mély fájdalommal tudatjuk az összes rokonság nevében a szeretett hú hitves, gondos édes anyja, gyermek, feledhetlen testvér s jó rokon *Hajdu Zsigmondné született Osváth Juliánnának* folyó 1898-dik év december hó 10-dik napján délután 1/4 óraker, élete 39-ik, legboldogabb házassága 17-ik esztendejében, egy heti súlyos szenvedés után történt elhunytát. Kedves hallottunk földi részei folyó hó 12-én délután 2 óraker fognak a Magos-utca 18-ik számú háznál tartandó gyászima után, a Kossuth-utcai sirkertben örök nyugalomra tételni. Debrecen, 1898. december hó. Férje: *Hajdu Zsigmond* ev. ref. püspöki titkár. Gyermekük: *László, Boriska, Zsigmond, Péter, Ilona, Paula, Sándor és Béla.* Sógora: *Hajdu Albert* és neje *Beke Julianna*, a nagyszámu rokonság nevében is. Szülei: *Osváth Pál* és neje *Nagy Borbála*. Testvérei: *Osváth Pál* és neje *Kiss Erzsébet*; *Osváth Ida* férj. *Csüri Elekné*; *Osváth Eszter* férj. *Kacsó Sándorné*; *Osváth Elek* és neje *Percz Mária*; *Osváth Erzsébet* férj. *Soltész Elemérné*. Az igaznak emlékezete legyen áldott!“ Igaz részvéttel osztozkodunk a mélyen lesújtott derék férfiú fájdalmában és szánakozó szívvel kérünk számára enyhületet a minden vigasztalások kiapadhatlan kútfejétől, hogy fölvehesse s hiven hordozhassa kilencz árvájának immár az ő vállaira nehezedő keltős gondját. — **Muhi Dániel** csarodai ev. ref. lelkész folyó hó 5-én délután 2 óraker, életének 78, lelkészkedésének 38-ik évében hosszas szenvedés utáni elhunyt. A boldogult földi maradványait folyó hó 7-én délután 1 óraker temették el a csarodai ev. ref. sirkertben. Az elhunyt derék lelkész nekrológiát, ki több éveken át volt a beregi egyházmegye lelkészi gyámpénztárának hűséges öre, s ki mint hasonszenvi híres orvos ezreket gyógyított meg, mielőbb közölni fogjuk. Béke hamvaira, áldás emlékére!

TARTALOM-JEGYZÉK: Ügyeink-, bajainkról s azok orvoslasi módjáról. *Dr. Hajnal István.* — Tárca: Emlékezésed. *Balogh Ferenc.* — Tanügy: A középiskolai felügyelő látogatása a debreceni főiskola gymnasiumában. *S. Sz. J.* — A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület tankönyvek kiadására vonatkozó szabályzata. A központi bizottság. — Könyvismeretetés: Mutatvány „A pozsonyi Vértörvény-szék áldozatai 1674-ben“ című könyvből. *Racz Károly.* — Külföld: Angolország. — s — a. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 63. A kabai ev. reform. egyház vázlatos története. *Dávidházy János.* — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társak: **Eröss Lajos** és **Bartha Béla dr.**

Pályázat

a nagykarolyi ev. ref. egyházmegyébe kebeleztet *jármí-i* egyház lelkészi hivatalára. Évi javadalom készpénz, termény és földhaszonélvezetben hivatalos becslés szerint 392 frt s így az egyház IV-ed osztályú.

A megválasztandó jótéteményes tagja az e. m. gyámintézetnek annyiban, amennyiben 1 és 1/2 jövedelmi százalék befizetése után, ez fizeti helyette az orsz. gyámintézetbe a 30% belépti díjat és a 2 1/2%-os évi járulékot.

Szabályszerű pályázatok 1899. jan. 15-ig Kántor-Jánosiba (Szatmárm) Segesvári József espereshez küldendők.

Debrecen, 1898. dec. 14.

Kiss Áron. püspök.

Pályázat missiói lelkészi állomásra.

A *brekinszakai* (Pozsega megye, Slavonia) ev. ref. missiói lelkészi állomásra pályázat hirdettetik.

Az állomás jövedelme mintegy 600 forint, a melyhez a kongruatörvény életbe léptével fuvardíj járul.

Azon lelkészek, vagy segédlelkészek, a kik ezen állomást elnyerni óhatják, kellőleg felszerelt pályázati kérvényüket 1899. évi január hó 15-ig küldjék be Komáromba, a dunántúli ev. ref. püspöki hivatalhoz.

Azok a pályázók, a kik németül, esetleg horvátul tudnak, előnyben részesülnek. Az állomás azonnal elfoglalható.

Komárom, 1898. évi december hó 8-án

Antal Gábor,
dunántúli ev. ref. püspök.

Orgona és harmonium

építészeti műterem

Debreczen, Széchenyi-utca 1805.

Van szerencsém a m. t. egyházi előljáróságoknak, kántor-organista uraknak, az adományozó és muzsikális közönség becses figyelmébe ajánlani

Orgona, harmonium

építészeti műtermemet

a hol mindennemű templomi vagy hangverseny orgonákat és harmoniumokat a legjutányosabb árban, a legújabb rendszer szerint készítek.

Továbbá régi orgonák kitisztítása-, javítása- és hangolására is vállalkozom.

Orgonáknak évi gondozása eskély díjazás mellett vállaltatik.

A nagyérdemű közönség szíves pártfogását kérve, becses figyelmébe ajánlva magamat

Kerékgyártó István,

műorgona-építő.

NEUMANN M.

a t. t. ev. ref. egyházkerületben lakó lelkészek, tanárok és tanítók ruhaszállítója
DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Ajánlja dúsan berendezett

férfi-, fiu- és gyermek-ruha üzletét,

mely egy félszázad előtt lett alapítva és hála Istennek, a legjobb hírnévnek örvend.

 Araim határozottak, olcsók.

Minden egyes ruhadarab saját műhelyemben, személyes felügyeletem alatt, legizlésebben készült el s így a legkényesebb igényeket is kielégíthetem.

Kérem a nt. lelkész, tanár és tanító urakat b. bizalmukkal úgy, mint eddig szerencsétetni.

 Czégemre kérek vigyázni!